

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra speciální pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Povědomí žáků 1. stupně základní školy
o komunitě Neslyšících**

**Primary school pupils awareness of Deaf
community**

Bc. Michaela Kaprasová

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Tereza Hradilová, Ph.D.

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: N SPPG

Praha 2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Povědomí žáků 1. stupně základní školy o komunitě Neslyšících vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha,

.....

podpis

Tato práce by nevznikla, nebýt vstřícnosti a trpělivosti vedoucí práce PhDr. Terezy Hradilové, Ph.D. Tímto bych jí chtěla vyjádřit veliký dík za cenné rady a doporučení, které mi poskytla, a napomáhla tím k vypracování kvalitnější práce. Další poděkování bezesporu patří všem žákům, kteří se zapojili do výzkumné části, jejich učitelkám a panu řediteli. v neposlední řadě bych chtěla vyjádřit své poděkování svému snoubenci, rodině, Teouškovi a Bivojovi za neutuchající podporu a povzbuzování nejen v průběhu zpracování této diplomové práce, ale i po celou dobu studia.

ABSTRAKT

Diplomová práce je zpracována na téma povědomí žáků 1. stupně základní školy o komunitě Neslyšících, obecně pak o osobách se sluchovým postižením. Cílem práce je tedy získat informace o tom, jak jsou žáci informováni o problematice komunity Neslyšících a pomocí výzkumných metod tyto vědomosti zvyšovat.

Teoretická část je zaměřená na obecné uvedení do problematiky osob se sluchovým postižením, rozdělení sluchových vad, používané termíny v tomto oboru, dále pak na komunikaci osob se sluchovým postižením a kompenzační pomůcky. Jedna z kapitol pak přináší důležité poznatky o komunitě Neslyšících, jejich kultuře a také o několika organizacích sdružující obecně osoby se sluchovým postižením a jejich okolí.

Další kapitola se zabývá možnostmi získávání informací o kultuře Neslyšících, přičemž tako práce uvádí jako zdroje informací internet, časopisy, přednášky a kurzy znakového jazyka. Její podkapitola se pak konkrétně zaměřuje na možnosti získávání těchto informací žáky základních škol a konkrétními pokusy o informování této věkové skupiny, ke kterým v minulosti došlo.

Empirická část je věnována prezentaci výsledků z výzkumného šetření. To bylo realizováno pomocí dvou dotazníků a výukového materiálu ve formě videa, které bylo předloženo žákům základní školy, přičemž jeden dotazník byl žákům předložen před výukovým materiálem a druhý po něm. Získané informace byly zanalyzovány, následně proběhla komparace výsledků z obou dotazníků. Na základě získaných dat byly vyvozeny závěry a také praktická doporučení pro praxi.

KLÍČOVÁ SLOVA

Informovanost žáků, Neslyšící, komunita Neslyšících, komunikace, znakový jazyk, kultura, osvěta,

ABSTRACT

The thesis is elaborated on the topic of awareness of primary school pupils about the Deaf community, in general about people with hearing impairment. The aim of the work is obtain information about how students are informed about the issue of the Deaf community and to increase this knowledge using research methods.

The theoretical part is focused on a general introduction to the issue of people with hearing impairment, the division of hearing impairments, terms used in this field, as well as on the communication of people with hearing impairment and compensatory aids. One of the chapters then brings important knowledge about the Deaf community, their culture and also about several organizations associating people with hearing impairments in general and their surroundings.

The next chapter deals with the possibilities of obtaining information about the culture of the Deaf, while the work lists the Internet, magazines, lectures and sign language courses as sources of information. Its subchapter then specifically focuses on the possibilities of obtaining this information by primary school pupils and specific attempts to inform this age group that have taken place in the past.

The empirical part is devoted to the presentation of the results of the research survey. This was done using two questionnaires and video teaching material, which was presented to primary school pupils, with one questionnaire being presented to students before and second questionnaire being presented after the teaching material. The obtained information was analyzed, then the results from both questionnaires were compared. Based on the obtained data, conclusions were drawn as well as practical recommendations for practice.

KEYWORDS

Pupil Awareness, Deaf, Deaf Community, Communication, Sign Language, Culture, Awareness

Obsah

Úvod	13
1 Uvedení do problematiky sluchového postižení	15
1.1 Terminologie	15
1.2 Komunikace osob se sluchovým postižením	16
1.3 Kompenzační pomůcky	19
1.4 Možnosti vzdělávání osob se sluchovým postižením	22
2 Komunita Neslyšících	27
2.1 Neslyšící vs. neslyšící	29
2.2 Organizace sdružující neslyšící	30
2.3 Kultura Neslyšících	32
2.3.1 Umění	34
2.3.2 Sport	39
3 Možnosti získávání informací o kultuře Neslyšících	41
3.1 Internet	41
3.2 Časopisy	42
3.3 Kurzy znakového jazyka	44
3.4 Přednášky	47
3.5 Možnosti získávání informací o kultuře Neslyšících žáky na základní škole	48
4 Výzkumná část	51
4.1 Výzkumné cíle a otázky	51

4.2	Metody a průběh výzkumného šetření	52
4.2.1	Schéma dotazníků	52
4.2.2	Schéma přenášky	54
4.2.3	Popis výzkumného vzorku	57
4.3	Interpretace výsledků výzkumného šetření	58
4.3.1	Dotazník č. 1	59
4.3.2	Dotazník č. 2	66
4.3.3	Porovnání výsledků z dotazníků	75
4.4	Shrnutí výsledků a doporučení pro praxi	76
	Závěr	81
	Seznam použité literatury	83
	Seznam obrázků	89
	A Přílohy	91
A.1	Dotazník č. 1	91
A.2	Dotazník č. 2	93

Úvod

Tato diplomová práce nese název Povědomí žáků 1. stupně základní školy o komunitě Neslyšících. Proč tomu tak je, si vysvětlíme v následujících řádcích. Neslyšící, stejně jako osoby s jiným druhem postižení, jsou součástí našich životů, a i přestože s nimi nejsme v těsném kontaktu, stále si uvědomujeme, že existují. Ve svém povědomí a z přirozené výchovy našimi rodiči víme, jak se zachovat v interakci s osobami, které vnímáme jako „slabší“. V myslích máme zakotveno, že takovým lidem se musí pomoci. Realitou však je, že v případě, kdy se bavíme o osobách Neslyšících, jsou všechny tyto poznatky jednoduše chybné. Dospělý člověk má větší příležitosti k tomu se o těchto informacích dozvědět. Jak se tyto informace pak mají dozvědět děti? Vědí vůbec, kdo je to osoba neslyšící? Nebo Neslyšící? Ví, jak komunikují a jak s nimi mohou komunikovat sami?

Tato práce je zaměřená právě na míru informovanosti o Neslyšících a také na to, jak by se tyto informace mohly změnit, kdybychom dětem, žákům 1. stupně základní školy, správné informace poskytli. Skutečnost, že již žáci na základní škole disponují vědomostmi o problematice sluchového postižení a možnosti komunikace s nimi, i kdyby jen na základní úrovni, by vnesla veliké naděje pro mnoho lidí, kteří mají sluchovou ztrátu nebo se identifikují s komunitou Neslyšících. Mnoho z nich komunikuje pomocí znakového jazyka nebo jiných či doplňkových komunikačních systémů jako je odezírání, prstová abeceda, psaný projev, znakovaná čeština atd. Fakt, že velká většina slyšící společnosti znakový jazyk neumí, je pro Neslyšící nezměrnou překážkou v kvalitní komunikaci se světem.

Práce je rozdělená na dvě části – teoretickou a praktickou část. Teoretická část obsahuje celkem tři kapitoly. První z nich, pod názvem *Uvedení do problematiky sluchového postižení*, přináší základní informace z oboru surdopedie, konkrétně pak v jednotlivých podkapitolách čtenáře seznamuje s danou terminologií, komunikačními systémy či přístupy osob se sluchovým postižením, kompenzačními pomůckami, které mohou využít a v neposlední řadě také tím, jaké mají osoby se sluchovým postižením možnosti ve vzdělávání.

Druhá kapitola s názvem *Komunita Neslyšících*, přináší poznatky o tom, jaké podmínky musí člověk splňovat pro to, aby mohl být členem této komunity. Věnuje se také ožehavému tématu terminologie (neslyšící vs. Neslyšící), dále také organizacím, které mají za cíl sdružovat osoby se sluchovým postižením, jejich rodiny a blízké okolí. Jedna z podkapitol je také věnována kultuře Neslyšících, konkrétně umění a sportu, neboť tyto oblasti jsou pro osoby Neslyšící velkou zálibou.

Poslední kapitola z teoretické části se jmenuje *Možnosti získávání informací o komunitě Neslyšících*. V této kapitole se autorka jako zdroji informací zabývá internetem, časopisy, kurzy znakového jazyka a přednáškami, které v minulosti proběhly. Dalším členěním této kapitoly je pak zaměřena na možnost získávání informací o této skupině žáky základních škol.

Záměrem praktické části je představení cílů výzkumného šetření. Jsou v ní předloženy metody, kterých bylo užito pro získání kvalitních výzkumných dat a také schémata dotazníků a vzdělávacího materiálu pro žáky. Kromě výsledků výzkumného šetření jsou zde uvedeny také závěry a doporučení pro praxi.

1. Uvedení do problematiky sluchového postižení

V následujících podkapitolách se budeme společně zabývat základními informacemi o osobách se sluchovým postižením. Představíme si základní termíny, se kterými se lze setkat v tomto odvětví, základní typy komunikace těchto osob a možné kompenzační pomůcky, které využívají. V neposlední řadě uvedeme jejich možnosti vzdělávání.

1.1 Terminologie

Surdopedie patří mezi speciálně pedagogické disciplíny, jejíž latinský kmen *surdus* v překladu znamená hluchý, řecké *paideia* pak znamená výchova. Spojením slov tedy získáváme obor věnující se výchově, vzdělávání a rozvoji osob se sluchovým postižením. Do roku 1983 byl tento obor součástí komplexního oboru pod názvem logopedie. Od tohoto roku se však na základě odlišných metodik práce a pojetí cílů osamostatnila. Sudorpedie stejně jako mnoho jiných disciplín se neobejde bez spolupráce s dalšími vědními obory, ať už se jedná o obory pedagogické, psychologické, filozofické či sociologické (Horáková, 2011). Jedná se například o pediatrii, otorinolaryngologii, foniatrii nebo o sociologii a lingvistiku. (Bulová in Horáková, 2011)

Jak bylo zmíněno výše, surodpedie se zabývá výchovou, vzděláváním a rozvojem osob se sluchovým postižením. Tyto osoby však lze rozdělit do několika skupiny, a to zejména podle typu či stupně sluchového postižení. Označení *osoby se sluchovým postižením* je pouze zastřešující obecné označení osob, které spadají do následujících kategorií: neslyšící, nedoslýchaví, ohluchlí, uživatelé kochleárního implantátu. Kategorii *nedoslýchaví* lze ještě dále rozdělit, a to především z hlediska závažnosti, tedy podle kvality slyšeného.

Další dělení, které je v tomto oboru důležité, je dělení z medicínského a kulturního hlediska. Osoby, které uznávají **medicínské hledisko**, pohlížejí na osoby se sluchovým postižením jako na ty, kteří mají nějakou vadu. Tu je nutné odstranit, vyléčit.

Vnímají je jako osoby s bariérami, které můžeme odstranit například pomocí kochleárního implantátu nebo sluchadla. Pro medicínské hledisko je podstatná kvalita a kvantita sluchového vjemu (Horáková, 2011). „*Rozhodující je, kdy vada vznikla, kdy byla objevena, které část sluchového vnímání je porušena a jaká péče byla zvolena*“ (Procházková a Vysuček, 2007, s. 6). Toto hledisko zastávají především slyšící lidé, jejichž cílem je vymezit, do jaké míry je osoba se sluchovým postižením handicapovaná a do jaké skupiny ji mohou zařadit. Z hlediska komunikace je volen mluvený jazyk a odezírání, oproti tomu znakový jazyk je považován za zpomalující prvek v procesu rozvoje řeči. Z medicínského hlediska je nejvhodnější zařadit žáka se sluchovým postižením do hlavního vzdělávacího proudu, aby byl co nejvíce připraven na komunikaci s většinovou slyšící společností (Kosinová, 2008, s. 7–8).

Opačným přístupem je **kulturní hledisko**. To zastává pohled na člověka se sluchovým postižením jako na člověka patřícího do určité komunity, která má vlastní kulturu, zvyky, jazyk – znakový jazyk. Nepohlíží na neslyšící jako na postižené, na někoho, kdo má nějakou vadu, bariéru. Procházková a Vysuček (2007, s. 8) připomínají, že znakový jazyk je přirozený a srovnatelný s mluvenými jazyky a každý „*přirozený jazyk má své kořeny v kultuře těch, kteří ho používají. Pokud uznáme znakový jazyk za plnohodnotný, pak nás to opravňuje považovat jeho uživatele za kulturní menšinu, která má vlastní jazyk s vlastním historickým vývojem.*“

1.2 Komunikace osob se sluchovým postižením

Komunikace osob se sluchovým postižením je vymezena **zákonem č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob** (kterým se mění zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči). Tento zákon definuje komunikační systémy neslyšících a hluchoslepých osob jako „*český znakový jazyk a komunikační systémy vycházející z českého jazyka.*“ Do skupiny systémů vycházejících z českého jazyka zákon řadí znakovanou češtinu, prstovou abecedu, vizualizaci mluvené češtiny, písemný záznam mluvené češtiny, Lormovu abecedu, daktylografiku, Braillovo písmo, taktilní odezírání, vibrační metodu Tadoma. Spolu s tím zákon udává právo

na užívání a vzdělávání neslyšících a hluchoslepých osob prostřednictvím těchto komunikačních systémů

Existuje několik druhů různých komunikačních systémů, ovšem nejprve bychom se měli pokusit je rozdělit do několika základních skupin. Dle Horákové (2011) se nejčastěji můžeme setkat se dvěma základními komunikačními systémy. Těmi jsou audioorální a vizuomotorický komunikační systém. **Audioorální** systém zahrnuje především mluvený jazyk většinové společnosti. Slowík (2007) ve své publikaci uvádí, že orální komunikace byla předmětem největšího sporu v dějinách vzdělávání osob se sluchovým postižením, a to hlavně z hlediska efektivity. Mnoho autorů považuje včasnou orální stimulaci za nezbytnou: „... , proto je nezbytně nutné začít s rozvojem řeči u sluchově postiženého dítěte co nejdříve. Ideální by byla situace, kdyby se s dítětem začalo na rozvíjení řeči pracovat hned, jakmile se objeví podezření na trvalou sluchovou vadu“ (Vaněčková, 1996, s. 4). Novější publikace se však od orální metody mírně odkloňují a tvrdí, že čisté orální metody jsou pomalé, nedostačující, protože není využita vizualizace mluveného jazyka. (Muknšnáblova, 2014, s. 52)

Druhým typem komunikace je **vizuomotorický systém**. Do skupiny vizuomotorických systémů řadíme znakový jazyk, znakovaný jazyk a prstovou abecedu (Souralová in Horáková, 2011). Jak již bylo zmíněno výše v podkapitole 1.1, **znakový jazyk** je přirozený a plnohodnotný komunikační systém. Macurová (2001) ve svém textu doplňuje, že vizuálněmotorické jazyky disponují dvěma složkami – manuální a nemanuální. Mezi manuální prvky řadíme místo artikulace, tvar ruky a pohyb, do nemanuální složky potom patří mimika, pozice a pohyby hlavy a horní části trupu. Jak dodává Horáková (2011), manuální i nemanuální složka jsou užívány současně, tedy simultánně, čímž se znakový jazyk v zásadě liší od mluveného, kde se jednotlivá slova skládají lineárně.

Mnohdy panuje názor, že znakový jazyk a znakovaný jazyk (u nás znakovaná čeština) mají totožný význam. Pravdou však je, že v jedné věci jsou to pojmy naprosto opačné. **Znakovaná čeština** je jazykový systém umělý a vytvořen byl slyšícími za účelem usnadnění komunikace mezi slyšícími a neslyšícími osobami. „*Jedná se o komunikační systém využívající gramatické prostředky češtiny, která je současně*

hlasitě nebo bezhlasně artikulována“ (Horáková, 2011, s. 75). Procházková a Vysuček (2007) ve své publikaci nabízejí jednoduchý příklad pro pochopení rozdílu mezi znakovým jazykem a znakovanou češtinou:

Věta v češtině zní

„Jak se jmenujete?“

Znakovaná čeština

JAK + SE + JMENUJETE

Český znakový jazyk

JMÉNO + VAŠE + CO

Stejný rozdíl uvidíme, pokud se bude jednat o delší větu s více větnými členy:

Věta v češtině zní

„Moje maminka pracuje v bance.“

Znakovaná čeština

MOJE + MAMINKA + PRACUJE + V + BANCE

Český znakový jazyk

MAMINKA + MOJE + BANKA + PRACUJE

Další pojem, který by bylo vhodné definovat, je **prstová (daktylní) abeceda**. Zákon 384/2008 Sb., říká: *„prstová abeceda využívá formalizovaných a ustálených postavení prstů a dlaně jedné ruky nebo prstů a dlaní obou rukou k zobrazování jednotlivých písmen české abecedy.“* Dále také zmiňuje, že tento způsob komunikace je využíván spíše jako doplňkový, a to hlavně k odhláskování cizích slov či odborných termínů. Česká republika jako jedna z mála využívá dvouruční prstovou abecedu.

Pro kontakt a komunikaci s osobou se sluchovým postižením je velmi důležité dodržovat několik zásad, které mu komunikaci usnadní. Takovými zásadám se v minulosti věnovala například Strnadová (2009), ze kterých vycházíme i my. V první řadě

je důležité s osobou navázat **zrakový kontakt**, nebo ji lehce upozornit, že ho navázat chceme. Jak již bylo zmíněno, osoby se sluchovým postižením mají širokou škálu možností vybrat si komunikační systém, proto se svého komunikačního partnera musíme zeptat, **jak s námi chce komunikovat** (znakový jazyk, mluvený jazyk – odezírání, psaný projev atd.). Pokud se rozhodne s námi komunikovat pomocí znakového jazyka a doprovází jej tlumočník, vždy je žádoucí **mluvit přímo k neslyšícímu**, nikoli k tlumočnickovi. Pro náš rozhovor si vybíráme **klidnější místo bez hluku**, k osobě se sluchovým postižením **mluvíme zřetelně, nezvyšujeme hlas ani neměníme tempo řeči**. Co se týká vzájemného postavení, dbáme na to, abychom stáli **přiměřeně blízko, otočení čelem k sobě** (pokud budeme stát k osobě se sluchovým postižením zády, mohlo to znemožnit jeho odezírání) a náš obličej by měl být **dostatečně osvětlen**, nikoli však přesvícen. Na závěr je důležité si neustále ověřovat, že druhá osoba nám rozuměla. V opačném případě se snažíme tutéž **informaci říci jinými slovy**, nebo si můžeme dopomoci písemným sdělením či prstovou abecedou. Musíme mít také na paměti, že pokud náš komunikační partner odezírá, je velmi pravděpodobné, že nezachytí veškeré informace a proces odezírání pro něj bude velmi namáhavý, neboť vyžaduje plné soustředění. Musíme tedy myslet i na **častější přestávky v komunikaci**. (Strnadová, 2009)

1.3 Kompenzační pomůcky

Léčba i rehabilitace sluchových vad se odvíjí od individuálního stavu jedince a velikosti jeho sluchové ztráty. Cílem komplexní péče o osobu se sluchovým postižením je odstranit příčinu tak, aby došlo k nápravě sluchu a následnému dobrému rozvoji komunikace a sociálního uplatnění (Mukšnáblová, 2014). Kompenzační pomůcky u osob se sluchovým postižením jsou využívány pouze částí z nich. Podle Hroboně, Jedličky a Hořejšího (in Horáková, 2011) užívá tyto pomůcky pouhá třetina těch, kterým by mohly pomoci. Jedním z důvodů může být fakt, že mnozí lidé si svoje postižení nedokáží přiznat a cizí pomoc nepotřebují a odmítají ji. Další skupinou mohou být osoby, které kompenzační pomůcky odmítají z důvodu své sounáležitosti s komunitou Neslyšících, pro které neznamena hluchota vadu, kterou je nutné

odstranit nebo kompenzovat.

Horáková (2011) kompenzační pomůcky definuje jako „*široký soubor speciálních zesilovacích elektroakustických přístrojů umožňujících osobám se sluchovým postižením překonat komunikační potíže, které jsou sluchovou vadou způsobeny.*“ Slowík (2007, s. 75–76) však upozorňuje na možnost, kdy sluchovou ztrátu kompenzovat nelze. V takovém případě hrají dominantní roli kompenzační smysly, a to především zrak. Mezi nejužívanější kompenzační pomůcky osobami se sluchovým postižením patří sluchadlo a kochleární implantát.

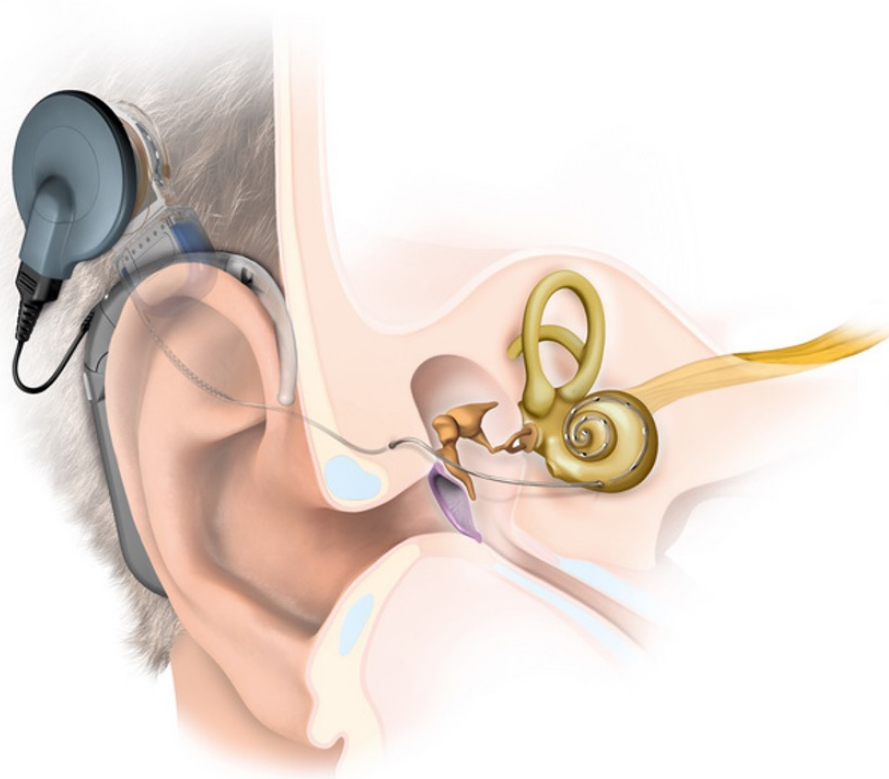
Sluchadla jsou užívána zejména osobami s nedoslýchavostí různého stupně. Jedná se o elektroakustický přístroj, jehož účelem je zesílení a modulace zvuku z vnějšího prostředí. Zvuk, který přijme mikrofon, je zesílen a modulován podle konkrétního typu sluchové ztráty. Toto nastavení¹ provádí foniatr, jehož prací je nastavit sluchadlo tak, aby vyhovovalo individuálním požadavkům konkrétního člověka s nedoslýchavostí (Horáková, 2011; Mukšnáblová, 2014). Houdková (2005) dodává, že při nastavování sluchadla je velmi důležitá spolupráce ze strany klienta. Tato spolupráce může být ohrožena v případě, kdy se jedná o malé děti, zejména o ty, které mají prelingvální poruchu sluchu, a se slyšením tak nemají žádné zkušenosti. Díky pokrokové době dnes máme na trhu velké množství sluchadel, které se mohou lišit jak způsobem zpracování akustického signálu, tak tvarem a designem.

Osoby, které se narodily s oboustranným těžkým postižením sluchu nebo osoby ohluchlé mají možnost zvolit jako účinnou kompenzaci sluchu **kochleární implantát**, který je možné vidět na obrázku 1.1. Ve většině případů se jako první možnost kompenzace zvolí sluchadlo, které může být kochleárním implantátem nahrazeno poté, co ani výkonná sluchadla neumožní recepci a rozvoj mluvené řeči (Horáková, 2011). Holmanová (in Horáková, 2011) charakterizuje kochleární implantát jako nitroušní elektronickou smyslovou náhradu, jejíž účelem je přenášení sluchových vjemů pomocí přímé elektrické stimulace sluchového nervu uvnitř hlemýžďe vnitřního ucha. Celý proces fungování kochleárního implantátu dobře popisuje or-

---

¹Nastavení sluchadla se nazývá **fitting**

ganizace SUKI² na svých webových stránkách: „Celý systém funguje tak, že mikrofon zachycuje zvuky a předává je procesoru, který je dekóduje podle vloženého klíče. Tento klíč musí být nastaven školeným technikem. Procesor takto dekódovaný zvuk pomocí cívky vysílá do implantátu“ (www.suki.cz, nedatováno). Hronová a Hudáková (2005) popis procesu doplňují o fakt, že kochleární implantát při svém fungování obchází vláskové buňky, které jsou poškozené a přímo stimuluje vlákna sluchového nervu elektrickými impulzy. Tímto nervem informace doputuje až do mozku, kde je rozpoznána jako zvuk.

Obrázek 1.1: Kochleární implantát³

Cesta ke slyšení prostřednictvím kochleárního implantátu však vede přes zdlouhavý proces schvalování vhodnosti pacienta k transplantaci, před-implantační vyšetření, samotné operace a rehabilitace po implantaci, včetně neustálého nastavování. I přes

²SUKI – Spolek uživatelů kochleárního implantátu

³Dostupné z: <https://www.medel.com/cs/#about-medel>

zjevné přínosy si tato pomůcka našla své příznivce i odpůrce. To velmi úzce souvisí se dvěma hledisky pohlížení na sluchovou vadu, kterými jsme se zabývali výše v kapitole 1.1. Lidé hlásící se ke kultuře Neslyšících odmítají kochleární implantát zejména kvůli jeho nepřirozenosti, další problém spatřují v identifikaci těchto osob: „*Budou se cítit jako lidé slyšící? Nebo jako lidé neslyšících? Kam budou patřit?*“ (Hronová a Hudáková, 2005, s. 32–33)

I přes některá negativa stran morálních postojů bylo v České republice od roku 1993, kdy byl zahájen implantační program, implantováno přes 400 dětí a 150 dospělých (www.ckid.cz, in Horáková, 2011). SUKI (www.suki.cz) uvádí aktualizovaný údaj z roku 2016, kde tvrdí, že v této době má implantovaný kochleární implantát téměř 1000 lidí v České republice, z toho většinu tvoří děti.

1.4 Možnosti vzdělávání osob se sluchovým postižením

Vzdělávání osob v České republice je pevně zakotveno ve **školském zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění zákona č. 284/2020 Sb.** Ten zde zmiňuje základní právo na vzdělávání rovného přístupu zaměřené na individuální potřeby každého dítěte. Dle tohoto zákona je jedním z cílů vzdělávání „*rozvoj osobnosti člověk, který bude vybaven poznávacími a sociálními způsobilostmi, mravními a duchovními hodnotami pro osobní a občanský život, výkon povolání nebo pracovní činnosti, získávání informací a učení se v průběhu celého života...*“ Školský zákon se však osobám se sluchovým postižením věnuje pouze okrajově. Obecně osobami se speciálními vzdělávacími potřebami se zabývá **vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění vyhlášky č. 196/2019 Sb.**

Dříve než si vymezíme, jaké možnosti vzdělávání má osoba se sluchovým postižením, je nutné si definovat, co je to inkluze a jak se liší od integrace. Stručně si také nastíníme vývoj vzdělávání osob se speciálními vzdělávacími potřebami.

V dobách minulých byl pohled na osoby s postižením spíše negativní, tyto osoby byly ze vzdělávání vylučovány. Od 17. století začalo několik nadšenců zakládat ústavy, speciální zařízení a školy pro jedince s různým druhem postižení. Až ve 20. století došlo k rozsáhlému rozvoji speciálních škol a toto školství se stává subsystémem veřejného školského systému. V 90. letech 20. století pak získává pozornost **školní integrace** a dochází k osamostatnění speciálního školství. Postupně se začalo hovořit o žácích s potížemi v učení, se vzdělávacími potřebami, až se stal ústředním pojem **speciální vzdělávací potřeby**. Konečným cílem se poté stává centrální pojem **inkluze** (Bartoňová a Vítková, 2007).

Inkluzi je možné chápat jako naprostým opakem segregace, čímž je společenské vyčleňování. Podle Slowíka (2007, s. 32) účelem inkluze je stav, kdy jsou si všichni lidé rovni, co se důstojnosti a práv týká: *„Inkluze je nikdy nekončící proces, ve kterém se lidé s postižením mohou v plné míře zúčastňovat všech aktivit společnosti stejně jako lidé bez postižení“*. V ideálním případě se při tomto procesu nevyužívají žádné speciální prostředky nebo postupy. Právě v tomto je vidět velký rozdíl mezi integrací a inkluzí. Oproti inkluzi se **integrace** snaží zajistit veškeré speciální prostředky a postupy, aby mohli být jedinci s postižením součástí všech aktivit a činností jako ti bez postižení. Pojem integrace je však stále chápán jako nadřazený termín, a to i v mezinárodní terminologii. (Slowík, 2007)

Nástup do školy je pro každého žáka důležitým mezníkem v jeho životě. Setkává se zde s mnoha vrstevníky, čímž se učí žít v jiné sociální skupině, než je rodina, učí se, co je to povinnost a zodpovědnost. Setkává se také s úspěchem a učí se vyrovnávat se s neúspěchem. Právě úspěch je pro budoucí vzdělávací proces velmi důležitý: *„... prožívání těchto pocitů s následným budováním vlastní sebedůvěry a sebejistoty představuje jednu z významných sociálních potřeb. To, jaký vzdělávací program dítě absolvuje, je v tomto smyslu sekundárním problémem“* (Šedivá, 2006, s. 48).

V obecné rovině můžeme uvést dvě varianty školního zařazení. Buď bude žák se sluchovým postižením zařazen do hlavního vzdělávacího proudu, tedy projde procesem inkluze, nebo bude navštěvovat speciální školu pro sluchově postižené. Jak školy běžného typu, tak školy pro sluchově postižené nabízejí zařazení dítěte do mateřské,

základní a střední školy. Horáková (2011) uvádí, že **školy pro sluchově postižené** mají oproti školám běžného typu výhodu v tom, že mají možnost otevřít přípravnou třídu, ve kterých se děti mohou děti dále rozvíjet a upevňovat si dovednosti nabyté v mateřské škole. Z toho tedy vyplývá, že základní školní docházka na této škole může trvat i deset let.

Další výhoda škol pro sluchově postižené tkví v tom, že žáci jsou vyučováni v malém počtu 6–14 žáků na jednoho či dva učitele, popřípadě učitele a asistenta.⁴ Tím je zajištěn intenzivnější individuální přístup k žákům. Horáková (2011) doplňuje, že tito žáci mají nárok na speciální metody, postupy a formy vzdělávání, učební, kompenzační a rehabilitační pomůcky. Do školního rozvrhu jsou také zařazené předměty speciálně pedagogické péče, jako je logopedie, znakový jazyk, řečová výchova. Značnou nevýhodou škol pro sluchově postižené je jejich nedostupnost. V takovém případě se rodiče žáků mohou uchýlit k rozhodnutí umístit dítě na internát, který většina škol nabízí, ovšem může to být i důvod k tomu, zařadit dítě do školy běžného typu. Jungwirthová (2015) uvádí několik důvodů, proč rodiče zařazují své děti do školských zařízení pro sluchově postižené, přičemž se jedná o děti, které mají sluchovou vadu dobře kompenzovanou, a jsou tak i vhodné k integraci do běžné školy. Mezi nejčastější důvody patří výhoda časté logopedické péče, omezený počet dětí ve třídách, možnost naučit se znakový jazyk nebo fakt, že má dítě ještě přidružený problém.⁵ Pokud se budeme bavit o dětech, které kompenzaci sluchu nemají a komunikují primárně znakovým jazykem, ti jsou zařazeni do školy pro sluchově postižení hlavně z důvodu velkého komunikačního opoždění, kvůli kterému by běžnou výuku

---

⁴V některých třídách může být přítomen neslyšící učitel, který zde působí jako přirozený kulturní, jazykový a identifikační vzor. Je zde v roli zástupce komunity Neslyšících a může tak žákům předávat informace a kulturní povědomí o komunitě. Svým postojem může žáky motivovat ke čtení, psaní a používání češtiny v běžném životě. Oproti tomu slyšící pedagog zastává roli jazykového vzoru pro český jazyk a zastávce většinové slyšící společnosti, který učí žáky komunikačním pravidlům. Důležité je však znát jazyk a kulturní prostředí toho druhého a vzájemně se respektovat (Štefková a Zbořilová, 2018).

⁵Jungwirthová (2015) upozorňuje na to, že velmi záleží na kombinaci postižení. Pokud se jedná o kombinaci tělesného a sluchového, nebo zrakového a sluchového postižení, je možné problémy snadno technicky řešit. Pokud se však jedná o mentální postižení, je integrace do běžné školy/školky složitější.

nebylo schopné zvládnout.

Druhou možností vzdělávání žáka se sluchovým postižením je jeho **zařazení do hlavního vzdělávacího proudu**. Stejně jako školy pro sluchově postižené i školy běžného typu mají své pro a proti. Všeobecně velkou výhodou zde bývá fakt, že dítě tráví svůj volný čas v místě bydliště a prostředí své rodiny. Vyučování pak tráví mezi slyšícími dětmi, prostřednictvím nichž se socializuje a připravuje se tak na interakci s většinovou slyšící společností. Obecně lze říci, že zařazení do běžných škol bývají zejména žáci s lehčím typem sluchového postižení, popřípadě s takovou sluchovou vadou, která je dobře kompenzována. Janotová a Svobodová (in Horáková, 2011) uvádějí mnoho dalších kritérií, kterých je nutné splnit pro zařazení dítěte do běžné školy: intelekt v mezích normy, dostatečná míra sociability a adaptability, vyrovnaný postoj dítěte k jeho vadě, zvládání obsluhy sluchadel či kochleárního implantátu, aj. Žák má však nárok na individuální úpravu podmínek vzdělávání (IVP, asistent pedagoga, časový benefit), díky které je schopen zvládat výuku spolu se svými slyšícími spolužáky (Šedivá, 2006). I přes tato opatření, právě udržení tempa s ostatními bývá častou překážkou v bezproblémovém inkluzivním vzdělávání. Tuto myšlenku potvrzuje i Potměšil (2007, s. 7), který ve své publikaci říká, že *„až příliš často se tyto děti dle vlastního vyjádření dostávají do situace, kdy nejsou schopny udržet tempo a směr komunikace ani plnohodnotnou účast na aktivitách.“* Šedivá (2006) poté varuje před situacemi, kdy se dítě věnuje jiným činnostem než spolužáci a absolvuje vyučování bez porozumění obsahu. K porozumění pak dochází až doma, kde mu obsah vyučování vysvětlí rodiče.

Stejně jako Horáková (2011) i my zmíníme několik typů komunikačních technik, popřípadě přístupů, využívaných ve vzdělávacím procesu. V prvé řadě přiblížíme význam bilingvální komunikace, následně pak totální komunikace.

Jabůrek (1998) považuje charakteristiku bilingvismus jako velmi nesnadnou. Obecně známou definicí bilingvismu je *„schopnost jedince užívat běžně dva jazyky, schopnost myslet v jednom nebo druhém jazyce“* (www.czechency.cz). Základní otázkou pro Jabůrka (1998) zůstává, zda musí bilingvní osoba umět plynule oba jazyky ve všech jazykových rovinách (porozumění, čtení, mluvení, psaní) či nikoli. Bilingvis-

mus osob se sluchovým postižením spočívá ve schopnosti užívat znakový a mluvený jazyk. Horáková (2011, s. 66) uvádí definici bilingvální metody jako „*přenos informací ve dvou jazykových kódech, ve znakovém jazyce neslyšících a mluveném jazyce, a to mezi neslyšícími vzájemně a mezi neslyšícími a slyšícími.*“ Užívání těchto jazyků však neprobíhá současně. Znakový jazyk představuje pro děti jazyk mateřský, kdežto u mluveného jazyka nelze mluvit o přirozeném osvojování, ten se musí naučit. Tuto myšlenku potvrzuje i Šedivá (2006), kdy říká, že bilingvální vzdělávání vychází z toho, že dítě by nejprve mělo ovládat znakový jazyk jako mateřský jazyk a mluvený jazyk až jako druhý. Muknšnáblová (2014) považuje tuto metodu za nejprogressivnější. Dítěti, které je vzděláváno bilingvální metodou, je mimo jiné umožněna identifikace se dvěma kulturami, které jsou značně odlišné.

Vedle bilingvální metody je velmi rozšířeným termínem také **totální komunikace**. Potměšil (2003, s. 133) pro ni použil definici, která byla přijata při zasedání Výboru výkonných představitelů amerických škol pro neslyšící v Rochestru v roce 1976: „*Totální komunikace je filozofie spojující vhodné aurální, manuální a orální módy komunikace tak, aby zajistila efektivní komunikace se sluchově postiženými a zároveň také mezi nimi.*“ Jedná se tedy o komplexní komunikační systém, který zahrnuje všechny dostupné komunikační prostředky (znakový jazyk, mluvený jazyk, gesta, mimika, prstová abeceda, odezírání, čtení, psaní, řeč těla, kresby, názorné ukázky atd.). Cílem totální komunikace je tak rozvíjení jak řeči, tak znakového jazyka. Nelze na ni však pohlížet jako na didaktickou metodu. Jak uvádí Muknšnáblová (2014), totální komunikace je považována spíše za filozofii než za vyučovací metodu.

2. Komunita Neslyšících

Na začátku této práce jsme se věnovali dvěma způsobům nahlížení na neslyšící, a to z hlediska medicínského a kulturního. To nám nyní bude sloužit jako výchozí bod pro tuto kapitolu. Jak již bylo zmíněno výše, osoby se sluchovým postižením se mohou vnímat jako osoby, které mají určitou vadu sluchu, kvůli které mají v životě zásadní handicap a kterou je nutné odstranit či kompenzovat. Opačný pohled považuje tyto osoby za menšinu s vlastní kulturou a zvyky.

O komunitě a kultuře Neslyšících se začalo hovořit ve Spojených státech Amerických v průběhu 60. a 70. let¹. Průlomovým mezníkem pro tuto oblast byl výzkum vědce Williama Stokoe, který jako první publikoval ucelenou lingvistickou analýzu o znakovém jazyce. V českém prostředí se komunitě Neslyšících a znakovému jazyku začíná věnovat profesorka Alena Macurová, jejíž výzkum českého znakového jazyka začíná rokem 1993 a o pět let později zakládá vysokoškolský obor Čeština v komunikaci neslyšících (Horáková, 2011).

Komunitou můžeme nazvat „*společenství lidí, kteří mají jeden či více společných znaků, jimiž se odlišují od ostatních*“ (Zima in Kosinová, 2008). Tito lidé žijí na konkrétním místě, v určitém čase, mají vlastní hodnoty a nepsaná pravidla, která musí přijmout, aby byli do komunity přijati. Členy komunity Neslyšících podle Ladda (in Kosinová, 2008) spojují zejména tři základní rysy: hluchota, komunikace a vzájemná podpora. Kosinová (2008) ve své publikaci nicméně cituje také přísná pravidla členství v komunitě neslyšících. Členem této komunity se podle Ladda (in Kosinová, 2008) může stát:

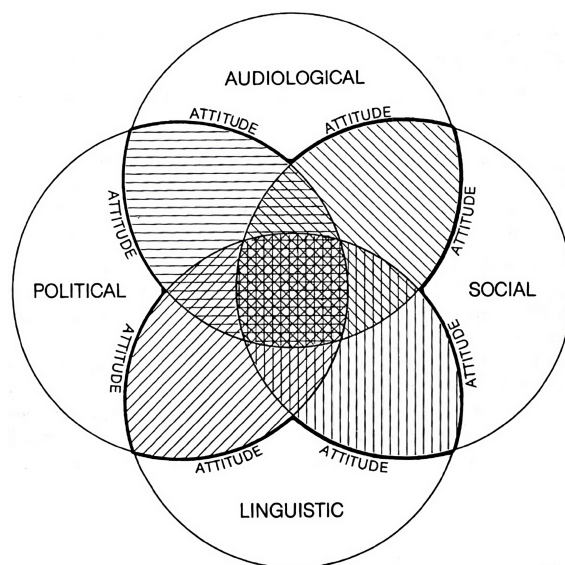
- neslyšící dítě neslyšících rodičů (nebo osoba, která zdělila hluchotu ve třetí generaci),
- osoba, která navštěvuje školu pro neslyšící nebo je jejím absolventem,
- osoba, která se ve volném čase stýká s komunitou neslyšících.

Různí autoři však udávají o poznání přísnější pravidla. Například autoři Bakerová

---

¹Deaf Culture

a Cokely (in Kosinová, 2008) zmiňují také podmínku politickou (osoba podílející se na věcech veřejných, které jsou spojené s komunitou neslyšících) nebo společenskou (angažovanost v životě komunity neslyšících). Lane, Hoffmeister a Bahana (in Kosinová, 2008) podmínky členství zpřísňují o podobné tělesné charakteristiky, tendence uzavírat manželství v rámci komunity nebo vzdor minoritní skupiny proti útlaku většinové společnosti. I přes rozdílné podmínky členství v komunitě Neslyšících se všichni shodují v tom, že jejím členem se nemůže stát slyšící člověk, který nemá žádné vazby na osoby neslyšící a také v tom, že jádro komunity bude vždy tvořeno pouze neslyšícími osobami. Různé názory pak panují na členství slyšících dětí neslyšících rodičů (tzv. CODA²) nebo například slyšících osob, které se provdali za osobu neslyšící. Pro lepší představu se podívejme na následující zobrazení členství v komunitě Neslyšících na obrázku 2.1, který je převzat od autorů Baker a Cokely (1999):

Obrázek 2.1: Členství v komunitě Neslyšících³

²Children Of Deaf Adults; „Slyšící potomky hluchých rodičů lze označit jako bilingvní a bi-kulturní. Do jazykové a kulturní menšiny Neslyšících se přímo narodí a v průběhu svého dětství si osvojují specifické rysy kultury Neslyšících a český znakový jazyk. Zároveň si ve svém dětství osvojují i kulturní normy a jazyk většinové společnosti.“ (Redlich, 2008, s. 77)

³Dostupné z: [https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/771078/mod_resource/content/0/Kultura, komunita a menšina.pdf](https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/771078/mod_resource/content/0/Kultura,_komunita_a_mensina.pdf)

2.1 Neslyšící vs. neslyšící

S medicínským a kulturním hlediskem, kterými jsme se zabývali v předchozí kapitole, souvisí i rozdíl mezi pojmy *Neslyšící* a *neslyšící*. Pojem *neslyšící*, tedy s malým „n“, je obecný audiologický termín vyjadřující definici hluchoty, tedy praktickou nebo úplnou hluchotu. Pojem *Neslyšící* s velkým „N“ naopak vyjadřuje člena komunity Neslyšících, který používá znakový jazyk a prezentuje jej i na veřejnosti, ztotožňuje se s komunitou a přidává ji nějakou hodnotu. Neslyšící člověk, který se s komunitou neztotožňuje a znakový jazyk neužívá, se označuje za neslyšícího s malým „n“. S tím je potřeba zmínit, že užití pojmu neslyšící s malým „n“ není nijak urážlivé. To, zda jedinec patří do jedné nebo druhé skupiny, závisí pouze na individuálním vnímání vlastní identity a sounáležitosti, nikoli na tom, do jaké skupiny nás společnosti zařadí. Velké počáteční písmeno bylo v americkém prostředí užíváno od 70. let, v České republice k zásadnímu kulturnímu uvědomění došlo značně později, koncem let devadesátých. V Americe pak dochází ke zveřejnění dalších zásadních pojmů, důležitých pro kulturu Neslyšících. Jedním z nich je pojem *deafhood*, který pojmenovává proces, při kterém si neslyšící člověk uvědomuje sám sebe, přemýšlí nad tím, čím si prošel on sám a jak vypadá historie neslyšících obecně. Slouží jako propojovací prvek všech neslyšících. (Nováková, 2019)

Tato práce se zabývá zejména osobami se sluchovým postižením, které bychom mohli nazvat právě *Neslyšící*. I přesto se zde vyskytne mnoho tematických oblastí, ve kterých je nutné použít termín *neslyšící* (s malým počátečním písmenem). Důvodem může být skutečnost, že ne vždy budou myšleni právě členové kulturní společnosti, nicméně všeobecně osoby se sluchovým postižením, které se v závislosti na ztrátě sluchu řadí do skupiny *neslyšící*. Takovým příkladem může být třeba kapitola o vzdělávání neslyšících nebo kapitola týkající se organizací, které se věnují neslyšícím. Ty své služby nabízejí nejen osobám kulturně smýšlejícím, ale i osobám, které se s kulturou Neslyšících nijak neztotožňují.

2.2 Organizace sdružující neslyšící

V České republice existuje mnoho organizací, které sdružují a podporují jak neslyšící, tak obecně osoby se sluchovým postižením. Portál ruce.cz (a) představil seznam téměř 40 organizací „*neslyšících, nedoslýchavých, ohluchlých a organizace poskytující služby všem sluchově postiženým.*“ My zmíníme několik významných organizací, které se podílejí na zlepšování života osob se sluchovým postižením:

Zastřešující organizací je v České republice **ASNEP – Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel**. Tato organizace vznikla v roce 1992 a její primární funkcí je zlepšovat situaci osob se sluchovým postižením, a to zejména pomocí organizací, které se zásadně podílejí na zlepšování života osob se sluchovým postižením. ASNEP usiluje o pravidelné setkávání těchto subjektů, jejich koordinaci a spolu s nimi hledá co možná nejlepší řešení při otázce závažnějších společenských a ekonomických problémů spojených s osobami se sluchovým postižením. (www.asnep.cz)

Další známou a důležitou organizací je **Česká unie neslyšících (ČUN)**, která vzniká již v roce 1990. Cílem vzniku této organizace bylo seskupení neslyšících osob, kteří komunikují výhradně znakovým jazykem. „*Česká unie neslyšících za účelem zlepšení postavení osob se sluchovým postižením a řešením jejich nepříznivé sociální situace dle zákona č. 108/2006 Sb. má registrovány určité druhy sociálních služeb. Mezi tyto druhy patří především Tlumočnické služby a Sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením*“ (www.cum.cz). Česká unie neslyšících vydává vlastní časopis s názvem UNIE, který byl založen roku 1992 a s pětiletou pauzou v roce 2010 je vydáván dodnes. V současné době má také pobočky v šesti městech ČR (Praha, Brno, Liberec, Ostrava, Zlín, Kroměříž).

Svaz neslyšících a nedoslýchavých (SNN) je nezisková organizace, jejíž primárním cílem „*je ochrana a obhajoba specifických potřeb, práv a zájmů sluchově postižených osob*“ (www.snn-vysocina.cz). SNN těmto osobám poskytuje sociální, poradenské, právní a tlumočnické služby, a snaží se o odstraňování komunikačních a informačních bariér, které osobám se sluchovým postižením brání v jejich

rozvoji. Stejně jako ostatní organizace zabývající se problematikou osob se sluchovým postižením se i Svaz neslyšících a nedoslýchavých snaží o celorepublikovou osvětu a přiblížení tématu široké veřejnosti.

Pevnost je další organizací neslyšících, která funguje od roku 2000. hlavním posláním Pevnosti je poskytování kurzů českého znakového jazyka. Díky tomu, že jsou kurzy nabízeny široké veřejnosti, je zajišťována osvěta o českém znakovém jazyce a světě Neslyšících. Za výhodu těchto kurzů považují zejména to, že řady lektorů tvoří rodilí mluvčí českého znakového jazyka, kteří tak své žáky mohou naučit znakový jazyk tak, jak jej užívají neslyšící, a to bez překládání do češtiny – kurz tedy probíhá přímo v českém znakovém jazyce (www.pevnost.com).

Jak již bylo mnohokrát zmíněno, hlavním komunikačním systémem neslyšících je znakový jazyk, v českém prostředí konkrétně český znakový jazyk. Mnoho neslyšících tak ke komunikaci s většinovou společností potřebuje tlumočnicka, který tlumočí z českého znakového jazyka do jazyka mluveného a opačně. Pro tlumočnický tu je pak organizace, která má za cíl hájit zájmy tlumočnicků a vylepšovat podmínky pro práci tlumočnicků českého znakového jazyka. Touto organizací je **Česká komora tlumočnicků znakového jazyka**. Kromě toho se snaží o informování veřejnosti o problematice tlumočení českého znakového jazyka, v neposlední řadě usiluje o vzdělávání tlumočnicků a zvyšování jejich profesní úrovně (www.cktzj.com).

Na závěr si představíme organizaci ze sportovního prostředí, neboť sport je i pro neslyšící velkým koníčkem. **Český svaz neslyšících sportovců (ČSNS)** si klade za cíl sdružování všech sportovních klubů neslyšících a také všech sportovců sluchovým postižením. ČSNS byl založen roku 1990 a jeho činností je pořádání soutěží a sportovních akcí, snaha o rozvoj sportu neslyšících a prosazování jejich zájmů v rámci české společnosti i na mezinárodní úrovni (www.csns-sport.cz). Pánek (2009, s.173) ve své práci uvádí několik číselných údajů: „*Po roce 1990 měl ČSNS 23 registrovaných klubů s 2150 členy a 10 sportů (...)* v loňském roce 2008 měl ČSNS celkem 4886 členů, 19 sportů – 17 STK⁴, 4 územní župy a 28 klubů.“ ČSNS má na starost bezmála 20 různých sportů, přičemž některé z nich jsou například: atletika,

---

⁴Sportovně technická komise

badminton, bowling, cyklistika, hokej, lyžování, orientační běh a mnoho dalších.

V České republice existuje mnoho dalších organizací, které si kladou za cíl sdružování osob se sluchovým postižením a které pracují v jejich prospěch. Jednotlivé organizace jsou zaměřené na určitou oblast České republiky a její občany (Pražský spolek neslyšících, Labyrint Brno, Sdružení neslyšících v Moravském Krasu, Centrum služeb pro sluchově postižené v Ústí nad Labem) nebo je zaměřen na jednotlivé oblasti zájmových či vzdělávacích činností (Český tenisový svaz neslyšících, Automotoklub neslyšících Praha, Klub neslyšících rybářů, Vzdělávací agentura Aldea, Sdružení pro alternativní a augmentativní komunikaci nebo Agentura profesního poradenství pro neslyšící). Organizace jsou také zaměřené na jednotlivé typy sluchového postižení a velikosti sluchové ztráty (Český klub nedoslýchavých „HELP“, Český klub ohluchlých, Sdružení uživatelů kochleárních implantátů či Společnost pro hluchoslepé – LORM) (www.ruce.cz).

2.3 Kultura Neslyšících

Sociologická encyklopedie (www.encyklopedie.soc.cas.cz) definuje pojem *kultura* jako „specifický lidský způsob organizace, realizace a rozvoje činnosti, objektivovaný ve výsledcích fyzické a duševní práce“. Podle ní je kultura typická lidská vzdělanost, která skrze vzdělávání a zdokonalování cílí k povýšení své identity jak v rámci sebe sama, tak v rámci společenské. Kultura se staví to přímého protikladu s přírodou a představuje tak veškeré aktivní jednání člověka, kterým dokáže přetvářet nejen přírodu, ale i sebe sama. Definice kultury však není tak jednoznačná. Průcha (2011, s. 34) uvádí dvě různá pojetí, kterými lze pohlížet na kulturu:

- „Podle **širšího pojetí** zahrnuje pojem kultura všechno, co vytváří lidská civilizace – tedy jednak materiální výtvořiny lidské činnosti, jako jsou např. obydlí, nástroje, oděvy, průmysl, dopravní a telekomunikační systémy a další, jednak duchovní výtvořiny lidí, jako je umění, náboženství, morálka, zvyky, vzdělávací systémy, politika, právo aj.
- Podle **užšího pojetí** je pojem kultura vztahován spíše k projevům myšlení a

chování lidí – kulturou určitého společenství se tedy míní jeho zvyklosti, symboly, způsoby komunikace a společenské rituály, sdílené hodnotové systémy, předávané zkušenosti, zachovávaná tabu.“

Kultura však není dílem jednotlivce, nýbrž společné dílo společnosti. Člověk si kulturu cíleně neuvědomuje a nerodí se již kulturní, rodí se jako nepopsaný list a kultuře se musí naučit od svých blízkých a vrstevníků, a to zejména v prostředí, které je pro danou kulturu typické. Pokud se budeme bavit o kultuře Neslyšících, ta se rozvíjí zejména v klubech a organizacích Neslyšících. Kosinová (2008, s. 19) vysvětluje, proč tomu tak je: „...je prostor pro snadnou interakci a pro komunikaci ve vlastním jazyce. Mízí zde jakékoli komunikační problémy a neslyšící si mohou bez potíží vyměňovat zážitky a zkušenosti ze svého života.“ V těchto klubech dochází k pravidelnému setkávání a mezi klienty patří zejména lidé středního a staršího věku. Pro příklad si uvedme několik organizací, které se zaměřují na setkávání Neslyšících za účelem sociálního kontaktu: Česká unie neslyšících, Českomoravská jednota neslyšících, Svaz neslyšících a nedoslýchavých v České republice, Federace rodičů a přátel sluchově postižených a další (Kosinová, 2008).

Proces enkulturace⁵ však neprobíhá pouze v klubech a organizacích Neslyšících. Zásadní rozdíl oproti slyšící společnosti je ten, že nedochází k předávání kulturních znalostí výchovou v rodině, z generace na generaci. To je způsobeno tím, že pouze 5–10 % neslyšících osob má neslyšící dítě. Tudíž neslyšící dítě slyšících rodičů si osvojuje pouze kulturu slyšící společnosti a informace o kultuře Neslyšících musí načerpat někde jinde. Enkulturační proces dětí ze slyšících rodin tak probíhá až později, a to zejména v mateřské, základní a střední škole. Tam se děti setkávají s jinými neslyšícími dětmi, které už o kultuře Neslyšících mohou vědět více a mohou se o tyto informace s ostatními podělit.

Setkávání Neslyšících nicméně nemusí být pouze záležitostí pravidelných setkání v klubech či organizacích. Po celý rok se konají různé akce pořádané organizacemi Neslyšících, které jsou uspořádány ku příležitosti různých svátků, výročí či významných dnů. Kosinová (2008) uvádí některé z nich: pálení čarodějnic, oslava

---

⁵Proces osvojování si kultury dané společnosti

Mezinárodního dne neslyšících, Mikulášská setkání, Mluvicí ruce (přehlídka tvorby ve znakovém jazyce), benefiční koncert Večer tříkrálový, Miss neslyšících České republiky, plesy a další.

Do bohatství kultury Neslyšících patří mnoho činností, kterým se Neslyšící věnují buď pouze zájmově, nebo i profesionálně. Mezi základní aktivity patří sport a umění. V rámci umění Neslyšící vynikají zejména v oblasti divadelní, výtvarného umění, literatury nebo filmové tvorby.

2.3.1 Umění

Sociologická encyklopedie (www.encyklopedie.soc.cas.cz) umění definuje jako „*tvůrčí činnost s výraznou emocionální složkou.*“ Dále dodává, že „*umění se váže k vysoce náročné, specializované dovednosti, zručnosti jakéhokoli druhu a k jejím výsledkům.*“ Umělec musí k vytvoření disponovat určitým vrozeným nadáním a zároveň získanými zkušenostmi. Podle míry obou dovedností se dílo v různé míře stává individuálním a subjektivním. S uměleckým cítěním se tedy člověk rodí a nezáleží na kvalitě či kvantitě slyšeného, aby se člověk umělcem stal. Proto i osoby se sluchovým postižením se velkou měrou podílejí na uměleckém rozvoji různých směrů a přispívají tak ke kulturnímu bohatství naší země. Dokonce bychom mohli říci, že Neslyšící mají k umění o to blíže, že jejich mateřský jazyk spadá do skupiny vizuálně-motorický komunikačních prostředků, a mají tak větší prostor pro kreativitu a improvizaci.

Divadlo

Kosinová (2008) považuje divadlo za jedno z nejlepších prostředků, díky kterému se Neslyšící mohou sami realizovat. Zájem o divadelní tvorbu přetrvává již od vzniku škol pro neslyšící, tedy od konce 18. století. V té době mělo divadlo zejména cíl osvětový, ale i s vidinou kulturního vyžití. Dnešní cíle se od těch minulých příliš neliší, divadelní herci se snaží společnosti ukázat kulturu Neslyšících z jiného pohledu a přimět tak slyšící společnost k větší otevřenosti a porozumění. V České republice existují amatérské, poloprofesionální i profesionální divadelní soubory.

Netřeba upozorňovat na důležitost divadelní tvorby pro člověka. Webové stránky JAMU předkládají význam divadelní tvorby pro Neslyšící takto: „*Divadelní inscenace je umělecká tvorba a zároveň výchovný prostředek. Pro Neslyšící je nástrojem sebeuvědomování, terapie i komunikace*“ (www.is.jamu.cz).

Jedním z nich je ku příkladu divadelní soubor NEPANTO, který se do roku 1990 jmenoval Pražská pantomima neslyšících. Název vznikl spojením počátečních písmen ze slovního spojení *NEslyšící PANTOmima*. Soubor vznikl již v roce 1973 a jeho činnost přetrvala až dodnes. Cílem a hlavním záměrem tohoto souboru je práce s dětmi a mládeží se sluchovým postižením (Svatošová, 2009).

Divadlo Neslyším je v České republice jediným profesionálním divadlem. Vzniklo v roce 1997 a to ještě pod původním názvem Vlastní divadlo neslyšících. V souvislosti s tím je důležité zmínit fakt, že v roce 1992 vznikl 1. vysokoškolský obor na Janáčkově akademii múzických umění v Brně (JAMU) s názvem Výchovná dramatika neslyšících. Členy divadla Neslyším jsou právě absolventi tohoto oboru. Divadlo působí jako samostatná jednotka i přesto, že nemá vlastní budovu a funguje jako divadlo zájezdové. (Kosinová, 2008). Studenti studující na JAMU jsou připravováni na profesionální a amatérskou tvorbu pro děti a mládež a snaží se rozvíjet možnosti kvalitního zážitku u dětí a mládeže se sluchovým postižením (www.is.jamu.cz).

Soubor P.S.I. vznikl v roce 1981. Zkratka původně zkracovala celý název Pantomima svazu invalidů. Tato zkratka zůstala dodnes, nicméně v současné době celý název zní Pantomima System International. Soubor se nejprve věnoval pouze pantomimě, později do vystoupení vložil taneční, pohybové či loutkové prvky. Od svého založení dal vzniknout 13 celovečerním hrám a jeho součástí je i dlouhodobá účast na domácích či mezinárodních festivalech (www.amaterskedivadlo.cz).

Televizní a filmová tvorba

Z oblasti filmu považujeme za nejdůležitější zmínit tři projekty, za jejich existencí stojí právě neslyšící. Prvním z nich je Televizní klub neslyšících (TKN), který je vysíláný na programu ČT2. Pořad se věnuje životu neslyšících, jejich kultuře, zajímavým osobnostem, významným událostem nebo akcím (Kosinová, 2008). Moderátoři,

kterými jsou Zlata Kurcová, Josef Brožík (dříve Radka Nováková a Petr Vysuček), používají pouze znakový jazyk a jejich výpovědi jsou simultánně tlumočeny do mluveného jazyka. Stejně tak je pořad opatřen českými titulky (www.tond.cz). Pokud jsme však hovořili o tom, že za vznik tohoto pořadu vděčíme neslyšícím, neznamená to, že všechny pozice kolem pořadu jsou obsazeny právě jimi. Jak píše Nováková (in Kosinová, 2008, s. 39): *„Ideální by bylo, kdyby se neslyšící mohli stát pevnou součástí realizačního štábu TKN i na takových pozicích, jakou je role režiséra či kameramana apod.“*

Hned vedle Televizního klubu neslyšících můžeme zmínit Zprávy v českém znakovém jazyce. Zprávy jsou vysílány na programu ČT2 vždy v 19:50. Moderátoři používají znakový jazyk, který je doplněn mluveným slovem. Nejedná se však o tlumočení, poněvadž je hlasový projev předem připravený a moderátoři jej převádějí do jejich mateřského jazyka (Kosinová, 2008). Internetové stránky Tiché zprávy (www.tichezpravy.cz) v článku oslavujícím 20. výročí Zpráv v českém znakovém jazyce uvádí tým pracovníků, kteří se na různých pozicích podílejí na vysílání: *„V současné době je koordinátorkou Zpráv v ČZJ Anna Pangrácová, která je dále i editorkou. Moderátorský tandem se moc nezměnil, zůstali Sergej Josef Boukun, Vendula Panská, Hana Wiesnerová. Nově je doplnila Markéta Zelenková, která vystřídala Markétu Spilkovou.“*

Je však nutné zdůraznit, jak je politováníhodné, že se osobám se sluchovým postižením dostává tak výrazně málo vysílacího času, které je jim opravdu přizpůsobený. Kromě několika málo pořadů, které jsou opatřeny titulky či jsou tlumočeny do českého znakového jazyku – Sama doma, Pomáhejme si, pohádky na ČT1 (Kosinová, 2008), je tu ještě otázka zpravodajství. Srovnání mezi zpravodajstvím pro slyšící většinu a neslyšící menšinu ve své bakalářské práci uvedla Pražská (2010, s. 12): *„... slyšící veřejnost má možnost sledovat jakékoliv zpravodajství 170 minut denně. Neslyšící, jejichž mateřským jazykem je český znakový jazyk, můžou zpravodajství sledovat pouhých deset minut za celý den.“*

Z televizní tvorby jsme si uvedli dva hlavní pořady. Z filmové tvorby se nebudeme zabývat výslednými projekty, nicméně organizací. AWI FILM je *„první společností*

svého druhu v České republice, která produkuje hrané filmy vyrobené samotnými neslyšícími“ (www.filmdat.cz). Cílem tvůrců, jimiž je zejména Kamil Panský, Miroslav Gavelčík a Petr Kameník, je nejen zábava, ale také přiblížení kultury neslyšících většinové slyšící společnosti. Nejznámějšími z dílny AWI Film je první film Čtyřlístek nebo film Exponát roku 1827.

Obrázek 2.2: Logo AWI Film⁶

Jednou z nejčastějších otázek, směřujících na autory, je otázka vzniku samotného názvu společnosti. Ti ji zodpovídají následovně: „*Awí pochází ze specifických znaků neslyšících, když znakují – ,Hele, koukni se na ten film!‘. Tento specifický znak se ukazuje současně s orálním komponentem, který můžeme odezřít a přeložit něco jako: ,av‘, ,af‘, ,aw‘, ,avi‘... Z těchto různých možností jsme proto zvolili název ,AWI FILM‘“ (Svatošová, 2009, s. 40).*

Výtvarné umění

Stalo se obecným tvrzením, že člověk ochuzený o jeden smysl, má ostatní smysly více posílené. Zdali je tomu opravdu tak se zde nedozvíme, nicméně mohli bychom

⁶Dostupné z: <http://www.filmdat.cz/sdruzeni.php?detail=13>

toto tvrzení využít pro důkaz úspěchů neslyšících ve výtvarném umění. Novotná (2011) podtrhuje tuto myšlenku tím, že omezené nebo chybějící sluchové vnímání přímo vybízí k aktivitám, které jsou založené na vizuálním vnímání. Autorka ve své práci mimo jiných cituje Vágnerovou (1999), která tvrdí, že neslyšící osoby jsou více než na abstrakci vázání spíše na realitu. To je dáno tím, že abstrakce je v úzkém kontaktu s vývojem přirozeného jazyka, jenž je u neslyšících narušen. Výsledkem práce však bylo zjištění, že neslyšící, ať děti či dospělí, mají málo příležitostí tvořit, a to zejména z důvodu nedostatečné výtvarné edukace. Díky výtvarnému umění dochází k uvědomění si sebe sama, k navyšování sebevědomí a slouží také jako prevence duševního zdraví. Nehledě na to, že *„talentovaní neslyšící mohou uspět v oblasti uměleckého řemesla i umění, přestože jsou limitováni možnostmi znalostí orálního jazyka“* (Novotná, 2011, s. 140).

Nejedná se však pouze o kreslení či malbu. Do výtvarného umění neslyšících můžeme zařadit sochařství nebo třeba architekturu. Stejně tak nehovoříme pouze o profesionálních umělcích, nýbrž i o amatérských nadšencích, kteří se jakkoli svým dílem zapojili do rozvoje neslyšící komunity (Kosinová, 2008). Výtvarný projev mnohdy neslyšícím slouží k vyjádření svých pocitů, postojů, a mohou tak skrze svá díla komunikovat s komunitou neslyšících či slyšící většinou. Zabývají se tak často tématem komunity Neslyšících a skrývají do výtvorů motivy neslyšících. Opakujícím se motivem jsou ruce, které znázorňují prostředek komunikace a s tím i spojenou hrdost na svůj jazyk a celou komunitu. Častým vyjádřením je nesvoboda, utlačování slyšící společností, osamocení (Pražská, 2010).

Mezi nejznámější české výtvarníky patří Ivana Tetauerová, Věra Macháčková, Boris Masník, Antonín Kovařík, Jan Žampach nebo Zdeňka Trnečková. Pro představu uvádíme několik výtvarných děl, které v sobě skrývají mnoho motivů neslyšících. Obrázky výtvarných děl jsme převzali z webové stránky www.issue.com, která poskytuje různé druhy publikací, které si čtenář může zdarma přečíst. Text, který čtenářům předkládá umělecká díla, a která i my zde nabízíme k náhledu jsou z časopisu Unie (2021).

Obrázek 2.3: Obraz autorky Jaroslavy Struhařové

Obrázek 2.4: Obraz autora Antonína Kovaříka

2.3.2 Sport

Výše jsme si již představili Český svaz neslyšících sportovců, který sdružuje neslyšící sportovce a podporuje je v jejich zájmových sportovních činnostech. Tématem sportu neslyšících se rozsáhleji ve své bakalářské práci věnuje Petr Pánek (Pánek, 2009). Pokud bychom se chtěli tomuto tématu věnovat hlouběji, museli bychom mu věnovat mnohem více stránek, než plánujeme. Pánkovi zabralo téma sportu přes dvě stě

Obrázek 2.5: Obraz autorky Zuzany Dluhošové

stránek. Přesto není historie sportu neslyšících tak dlouhá, jak by si přáli, Pánek (2009, s. 9) tuto dobu výstižně charakterizuje v úvodu jeho práce takto: „*Nazveme-li pro názornost období posledních zhruba pěti tisíc let, kdy lze mluvit obecně o historii ‚pohybu‘, dobou přesně jednoho dne, pak dějiny sportu českých neslyšících se v něm objevily až ve 23 hodin a 35 minut. A první naši alespoň z části profesionální neslyšící sportovci přišli na scénu až šest minut před půlnocí.*“

Stručně bychom toto odvětví mohli shrnout do oblíbených sportovních aktivit a několika významných sportovců, kteří dokázali prosadit nejen své sportovní úspěchy, ale i samotný sport neslyšících. Časopis GONG z r. 1985 uvedl 5 nejoblíbenějších sportů neslyšících sportovců, je jimi fotbal, házená, kuželky, atletika, šachy a stolní tenis. Za uplynulých 35 let se žebříček obměnil, přibyla střelba, lední hokej, volejbal, lyžování a snowboarding, cyklistika, vodní sporty nebo šipky (Pánek, 2009).

3. Možnosti získávání informací o kultuře Neslyšících

Cílem této kapitole je popsat možnosti, jak se v běžné společnosti můžeme setkat s informacemi o kultuře Neslyšících. Postupně si tedy představíme, jak si zvýšit povědomí o tomto tématu prostřednictvím internetu a jeho jednotlivých webových stránek, časopisů, přednášek či skrze kurzy znakového jazyka. Možnosti získávání informací o Neslyšících si v závěru této kapitoly zúžíme na možnosti získávání informací žáky základní školy.

3.1 Internet

Mnohdy se může zdát, že svět Neslyšících je slyšící většinou uzavřený, a víme tak málo informací i této komunitě a jejich kultuře. Dnešní moderní doba nám nabízí velké množství materiálů s informacemi o neslyšících, a to zejména na internetu. Tématem neslyšících se zabývá nejedna webová stránka, ať už z hlediska kulturního pohledu, tak medicínského.

Ruce.cz se zabývá novinkami ze světa Neslyšících, základními informacemi o neslyšících osobách a o znakovém jazyce, obsahuje i mnoho článků o vzdělávání neslyšících. Kromě toho, že poskytuje základní vhled do této problematiky slyšící většinou, slouží tak i jako informační zdroj osobám neslyšícím – zveřejňuje nejnovější zprávy a oznámení (v současné době například nová opatření proti koronaviru). Dalším důležitým prvkem je slovník Spreadthesign, který návštěvníkům zprostředkovává „návrhy znaků z různých znakových jazyků po celém světě“ (www.ruce.cz).

TichySvet.cz je primárně organizace zajišťující služby pro neslyšící osoby. Jejich webové stránky však nabízejí i mnoho informací pro ty, kteří se o toto téma zajímají. V prvé řadě nabízí kurzy znakového jazyka, kterých se může účastnit každý, kdo má

zájem. Dále uvádí základní pravidla komunikace s neslyšící osobou. Tichý svět stojí za mnoha projekty, kterými se snaží integrovat neslyšící do většinové společnosti, a tím „pomáhat překonávat jazykové a kulturní bariéry, včetně odstraňování zakořeněných předsudků většinové společnosti o komunitě neslyšících“ (www.tichysvet.cz). Mezi projekty patří například Tichá kavárna, Tichá cukrárna, Tichá linka, Tiché zprávy a další. Mezi své cíle řadí osvětu, díky které dojde k rozšíření informací o kultuře Neslyšících a jejich jazyku.

iDetskySluch.cz je informační portál Centra pro dětský sluch Tamtam. Na stránkách se autoři zabývají tématy sluchových vad, jejich kompenzace, péčí o dítě, integrací a službami. Čtenáři zde mohou nalézt mnoho inspiračních článků s osobními zkušenostmi rodičů dětí se sluchovým postižením, mnoho rad a návodů v péči o děti se sluchovým postižením. Kromě rozhovorů s rodiči je zde velké množství rozhovorů s odborníky z řad foniatrů, logopedů, psychologů, neonatologů či poradců rané péče. „*Tento unikátní portál představuje přirozenou vstupní bránu do problematiky sluchu a je komplexním, seriózním zdrojem informací o dětském sluchu*“ (www.idetskysluch.cz). Stránky se snaží podávat ucelené informace a rady, nevěnují se zde však kulturnímu hledisku na sluchové postižení, komunitě Neslyšících a jejich kultuře.

Kochlear.cz je informační zdroj nabízející čtenářům náhled na problematiku implantací kochleárního implantátu. Na stránkách lze najít zajímavé informace o samotném implantátu, poutavé rozhovory nejen s uživateli kochleárního implantátu nebo nabídku pomůcek a příslušenství ke kochleárnímu implantátu. Stejně jako portál [idetskysluch.cz](http://www.idetskysluch.cz) se nikterak nevěnuje kultuře Neslyšících (www.kochlear.cz).

3.2 Časopisy

Další možností, jak načerpat informace o neslyšících, jsou časopisy. Jmenujme si tři zásadní periodika, která jsou dnes k dostání. Těmi jsou Unie, Info-Zpravodaj a Dětský sluch. Do nedávné doby bychom uvedli ještě čtvrtletník **Gong**, který však svoji

činnost ukončil v roce 2017. Gong byl určený především pro osoby se sluchovým postižením a nabízel jim zajímavé informace o společenských, sportovních akcích, o speciálních školách nebo rozhovory s neslyšícími lidmi. Časopis byl však k dispozici také slyšící většině, což tvrdí i samotní redaktoři časopisu: „*Našimi čtenáři jsou lidé s různými typy a stupni sluchového postižení (lidé ohluchlí, nedoslýchaví, neslyšící, s kochleárním implantátem, tinnitáři) i lidé slyšící (rodiče, učitelé, přátelé, spolupracovníci sluchově postižených, tlumočníci, lékaři a další zájemci o tuto problematiku)*“ (www.asnep.cz).

Česká unie neslyšících stojí za vydáváním časopisu **Unie**. Časopis začal vycházet v roce 1992 a s pětiletou pauzou v roce 2010 vychází dodnes. Tento dvouměsíčník zprvu putoval ke čtenářům pouze v tištěné podobě, od roku 2015 však nově přijal také elektronickou podobu. Unie je určená převážně pro neslyšící osoby, stejně jako Gong však může být dobrým zdrojem informací a zajímavostí i pro slyšící občany. „*Snází se zprostředkovat vzájemný náhled na oba světy – majoritní slyšící a menšinový, komunitu Neslyšících. Za cíl si klade přiblížit taje jazyka a kultury Neslyšících a objevovat jedinečné události nebo osobnosti ze světa Neslyšících*“ (www.facebook.cz/casopisUnie)

Info–Zpravodaj je časopis vydávaný Centrem pro dětský sluch Tamtam (nebo Federací rodičů a přátel sluchově postižených). Čtyřikrát do roka je plný zajímavých témat z oblasti sluchu a sluchového postižení, rozhovorů a tipů pro rodiče či učitele. V jednom z vydaných čísel autoři uvádí příklady činností a aktivit, které svým čtenářům v časopise představují: „*Ať jsou to besedy a setkávání rodin s dětmi v krajích, různé programy ve školách a školkách, víkendové kurzy znakového jazyka pro rodiče, společné akce v SPC nebo společné návštěvy kulturních akcí*“ (INFO-zpravodaj, 2019). Zároveň tak zdůrazňují, že díky těmto činnostem umožňují nejen propojovat světy slyšících a osob se sluchovým postižením, ale také získávat nové poznatky a předávat informace o životě osob se sluchovým postižením.

Dětský sluch spatřuje světlo světa díky Centru pro dětský sluch Tamtam. Jedná se o odborný čtvrtletník, jehož cílem je podat čtenářům informace o sluchovém

postižení, názory odborníků či zkušenosti rodičů. Oproti předchozím časopisům není určen výhradně neslyšícím, ale spíše rodinám s dětmi se sluchovým postižením, nebo odborníkům a studentům, kteří se o toto téma zajímají a profesně se jím zabývají. Tematicky časopis navazuje na Info-zpravodaj (www.tamtam.cz)

3.3 Kurzy znakového jazyka

Kurzy znakového jazyka jsou určeny zejména těm, kteří mají zájem získat jazykové kompetence v českém znakovém jazyce, nicméně nabízejí zájemcům i mnoho kulturních zvyků či tradic, které jsou typické pro komunitu Neslyšících. To vychází především z toho, že lektoři těchto kurzů jsou většinou rodilí mluvčí českého znakového jazyka, z čehož plyne, že kurzy probíhají pouze v českém znakovém jazyce.

V kurzech, které vede slyšící lektor, se často namísto znakového jazyka užívá znakovaná čeština, jejíž gramatika vychází z českého jazyka a s gramatikou českého znakového jazyka toho příliš společného nemá. „*V kurzech klademe důraz na komplexní osvojení jazyka. Studenty učíme jak samotné znaky, tak i gramatická pravidla znakového jazyka. Dbáme na osvojení jazykových prostředků, které jsou pro znakový jazyk specifické (tj. mimika, využití znakovacího prostoru, střídání rolí...)*“ (www.pevnost.com).

Ti, kteří se rozhodnou přihlásit se do takových kurzů, se mohou naučit pouze základy znakového jazyka či komplexní dovednost komunikace v českém znakovém jazyce, neboť kurzy jsou rozčleněny na jednotlivé moduly. Nabídka těchto kurzů je poměrně široká, a to hned z několika důvodů. Kurzy lze absolvovat v různých formách tak, aby co nejvíce vyhovovaly konkrétním požadavkům a prioritám. Proto existují kurzy skupinové, individuální či intenzivní. Různí poskytovatelé také nabízejí kurzy akreditované či neakreditované, které se liší závěrečným osvědčením o absolvování kurzu.

Kurzy znakového jazyka je možné absolvovat v mnoha městech České republiky, přičemž největší nabídka je přirozeně v hlavním městě. Kromě Prahy lze však kurzy navštěvovat v Brně, Plzni, Liberci, Hradci Králové, Kroměříži, Olomouci, Ostravě,

Frýdku-Místku, Zlíně a dalších (www.ruce.cz). Mezi organizace nabízející široké veřejnosti kurzy českého znakového jazyka patří:

Pevnost – České centrum znakového jazyka, z.ú. Kurzy nabízené Pevností jsou organizovány do několika forem, ze kterých si účastník může zvolit. Kurzy jsou rozloženy do 8 modulů, přičemž posledním modulem je kurz udržovací. K dalšímu postupu organizace dodává, že *„absolventům 7. modulu, kteří by se chtěli stát tlumočníky českého znakového jazyka, doporučujeme navštěvovat kurzy určené pro tlumočníky. Tyto kurzy nabízí Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, o.s., která umožňuje zájemcům o tlumočnickou profesi získat patřičné praktické i teoretické znalosti a dovednosti“* (www.pevnost.com).

Česká unie neslyšících, z.ú. Česká unie neslyšících nabízí akreditované kurzy znakového jazyka hned v několika městech. Kurzy jsou buď semestrální vždy jednou či dvakrát týdně a celkový rozsah jednoho modulu je 80 hodin. Po úspěšném složení zkoušky absolvent získá osvědčení s akreditací MŠMT. ČUN nabízí také individuální kurzy na míru či kurzy pro rodiče neslyšících dětí. Tato organizace má své pobočky po celé České republice, do kurzů spadajících pod správu ČUN je tedy možné se přihlásit v Praze, Brně, Kroměříži, Liberci, Ostravě, Karlových Varech, Jihlavě či Zlíně (www.cun.cz).

Tichý svět, o.p.s. Tato organizace nabízí kurzy pod vedením zkušeného neslyšícího lektora. Výuka probíhá jednou za týden a každý kurz obsahuje 16 lekcí. Kurzy jsou jak akreditované, tak i bez akreditace MŠMT. Kromě kurzů znakového jazyka *„provádí také osvětové semináře o světě neslyšících a jejich kultuře a workshopy s ukázkou znakového jazyka ve školách, soukromých firmách i ve zdravotnických zařízeních.“* (www.tichy Svet.cz)

Znakovárna, z.s. Kurzy nabízené komunitním centrem Znakovárna pod jménem Znakovky jsou otevřené pro širokou veřejnost a jsou vedené neslyšícím lektorem. Kurzy nejsou akreditovány MŠMT či MPSV, absolvent v závěru získá osvědčení o

absolvování kurzu. Tyto kurzy je možné absolvovat pouze na jednom místě, a to v centru Prahy (www.znakovarna.cz).

Trojrozměr Brněnské centrum českého znakového jazyka, o.s. – Trojrozměr zájemcům nabízí individuální, pětíměsíční (rozdělen do sedmi modulů) nebo intenzivní kurzy českého znakového jazyka. *„Intenzivní kurzy jsou pořádané v letních měsících a jsou doporučovány pro ty, kteří se chtějí se znakovým jazykem seznámit nebo pro pokročilé studenty českého znakového jazyka, kteří své dovednosti a znalosti nechťejí zapomenout“* (Jurčíková, 2018). Kurzy vedou zkušení neslyšící lektoři, rodilí mluvčí českého znakového jazyka, kteří absolvovali kurz pro letory znakového jazyka v pražské organizaci Pevnost (www.trojrozmer.cz).

Aldea Aldea je vzdělávací centrum, které nabízí akreditované kurzy znakového jazyka, a to jak pravidelné odpolední kurzy, tak víkendové. Kurzy si však mohou zájemci přirpůsobit svým potřebám, proto v nabídce najdeme i kurzy individuální, zkrácené či kurzy pro firmy a školy: *„Pro školy zajišťujeme výuku znakového jazyka jako volitelného nebo nepovinného předmětu“* Působí zde neslyšící i slyšící lektoři, kteří dlouhodobě působí jako tlumočníci znakového jazyka. (www.aldea.cz).

Kromě výše uvedených organizací existuje i mnoho dalších, které nabízejí kurzy znakového jazyka. Mezi ně patří **Plzeňská unie neslyšících, z.ú.**, **Bezhran – hradecké centrum českého znakového jazyka**, **Evoluce – Jihočeské centrum znakového jazyka**, **Centrum pro zdravotně postižené Libereckého kraje**, **Unie neslyšících Brno**, **Oblastní unie neslyšících Olomouc**, **Moravskoslezská unie neslyšících** nebo **3Dimenze** (www.ruce.cz). Díky velkému množství organizací a míst, kde působí v rámci České republiky, tak mají lidé mnoho možností a příležitostí se na kurz znakového jazyka přihlásit, a to i v místě jejich bydliště.

3.4 Přednášky

Již zmiňované organizace a některé další se snaží co nejvíce přiblížit kulturu Neslyšících a znakový jazyk slyšící většině. Kromě kurzů znakového jazyka si tak kladou za cíl zprostředkovat informace o Neslyšících prostřednictvím přednášek, workshopů či jiných osvětových metod. Jurčiková (2018) se ve své práci dodává, že zájemci o přednášky je musí často sami vyhledávat na různých internetových zdrojích či v časopisech, aby se o přednáškách dozvěděl: „... *zájemce by měl sledovat především informační portály ruce.cz a helpnet.cz, webové stránky pořadajících organizací nebo číst např. časopis Info-Zpravodaj...*“ Přednášky jsou také tematicky zaměřené na určitou skupinu osob, pro kterou je přednáška připravená – pro zdravotníky, školy, rodiče neslyšících dětí apod. Jednou z organizací, která se ve velkém věnuje osvětové činnosti, je **Tichý svět, o.p.s.** Po celý rok pořádá přednášky zaměřené na téma Neslyšících, jejich kultury a jazyka. V minulých letech tak proběhla přednáška *Poznej svět neslyšících*, Interaktivní workshop o světě neslyšících a minikurz znakového jazyka v rámci festivalu *Jeden svět*, konference *Zažijte svět neslyšících* či projekt *Tiché osudy*, na jehož základě vznikla výstava dvanácti fotografií, které mají za cíl představit inspirativní příběhy neslyšících lidí (www.tichysvet.cz).

Přednáškové činnosti se věnuje také **Centrum pro dětský sluch Tamtam, o.p.s.**, z jehož dílny vznikly projekty *Poznáváme svět neslyšících* či *Jaké je to neslyšet*. Cílová skupina přednášek není nijak omezená, neboť jak stojí na webových stránkách centra: „... *osvětové akce jsou určeny široké veřejnosti, příbuzným, ale i studentům, případně žákům základních škol. Formou besed a workshopů představujeme veřejnosti svět sluchového postižení a praktickými ukázkami demonstrujeme, jak lze s neslyšícími vhodně komunikovat*“ (www.idestkysluch.cz). Posluchače seznamují se znakovým jazykem, prstovou abecedou, odezíráním, s fungováním kochleárních implantátů či sluchadel.

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze v roce 1998 otevřela studijní obor *Čeština v komunikaci neslyšících*, který nyní spadá pod Ústav jazyků a komunikace neslyšících, jehož vznik se datuje k roku 2013. Studium je určeno jak slyšícím, tak neslyšícím či nedoslýchavým studentům, přičemž jeho cílem je v první řadě změnit

celospolečenské vnímání hluchoty a komunity Neslyšících. Současně obor spadá do tzv. lingvistických oborů, tudíž je zde věnováno mnoho času zkoumání znakového jazyka a jeho jazykových rovin. V rámci tohoto ústavu vzniká velká zodpovědnost za osvětu veřejnosti o této problematice. Organizují tak mnoho přednášek, workshopů či konferencí, pomocí kterých chtějí přiblížit široké veřejnosti téma kultury Neslyšících a pravidel chování vůči nim. Od akademického roku 2011/2012 tak probíhají tzv. páteční přednášky pro veřejnost, kdy cílem je „*je zvat k nám na obor různé domácí i zahraniční přednášející (. . .) Kromě studentů a pedagogů oboru je cyklus přístupný široké veřejnosti*“ (www.ujkn.ff.cuni.cz).

3.5 Možnosti získávání informací o kultuře Neslyšících žáky na základní škole

Zprostředkování informací o kultuře Neslyšících žákům základních škol, respektive žákům a studentům obecně je o poznání složitější. Žáci si aktivně takové informace nevyhledávají, ani nezjišťují, zda v jejich okolí nějaké přednášky neprobíhají. Proto je nezbytné přinést tyto informace přímo do škol, případně zorganizovat přednášku určenou přímo žákům či studentům. Některé výše uvedené organizace se kromě výuky znakového jazyka a workshopům věnovaným dospělým osobám věnují také přednáškové činnosti zaměřené na děti.

Výzkum autorky Jurčikové (Jurčiková), který vznikl v rámci diplomové práce ukázal, že informovanost společnosti o sluchovém postižení je na poměrně dobré úrovni: „*Na osm z devíti otázek zaměřených na znalosti týkající se problematiky sluchového postižení odpověděla většina respondentů správně*“ (Jurčiková, 2018, s. 97). Autorka se respondentů ptala na otázky týkající všeobecného přehledu o osobách se sluchovým postižením, například zda mohou osoby se sluchovým postižením studovat vysokou školu, zda všem pomáhá sluchadlo, zda dokáží používat hlas či zda všechny tyto osoby dokáží používat znakový jazyk (Jurčiková, 2018). Podobný výzkum, který vedla autorka Seydlová (2019) zjistila, že respondenti se informace o osobách se sluchovým postižením „*dozvěděli většinou ve škole, na internetu, v televizi ale také*

hodně často se s ním setkali v rodině“ (Seydlová, 2019, s. 54). Nicméně je nutné brát v úvahu skutečnost, že informovanost dětí se bude lišit od informovanosti dospělých jedinců, kteří byli respondenty v obou zmíněných výzkumech.

V předchozích letech proběhlo několik přednášek pořádaných organizací Tichý svět, které měly za cíl *„prostřednictvím zážitkových workshopů o neslyšících seznámit školy s bezbariérovou komunikací s neslyšícími a podpořit tak jejich úspěšnou integraci do společnosti“* (www.tichysvet.cz). Mezi ně patří projekt *Znakujte s námi! Nebo Pojďte s námi znakovat*. Také Centrum pro dětský sluch Tamtam představil svůj projekt s názvem *Poznáváme svět neslyšících hrou*, který probíhal přímo ve školách a byl realizován jako přednáška vedená neslyšícím a slyšícím přednášejícím. Přednášky byly přizpůsobeny věku jednotlivým žákům a jejich cílem bylo *„přiblížit slyšícím dětem (i dospělým) svět neslyšících a nedoslýchavých lidí a učit je tak úctě a toleranci k lidem, kteří se projevují nezvykle a komunikace s nimi vyžaduje trpělivost a ochotu přijímat druhého člověka i s jeho odlišnými potřebami“* (www.klickevzdelani.cz). Organizace se tak snaží zvýšit úroveň povědomí o problematice sluchového postižení, jejich projevech a příčinách a poukázat na existenci specializovaných pracovišť, které se tématem zabývají a nabízejí tak své služby. Dalším projektem z dílny Tamtamu byl workshop určený pro slyšící spolužáky neslyšících žáků s názvem *Neslyšící slyšícím*, který měl za cíl přiblížit slyšícím dětem běžné denní situace jejich neslyšících vrstevníků a jak by měli reagovat v interakci s neslyšícím spolužákem: *„(. . .) když se i děti slyšící dozví, jak mohou komunikaci usnadnit, jak mohou kamarádům lépe porozumět a jak mohou předejít zbytečným neshodám“* (www.tamtam.cz). Kromě toho se přednášející snažili přinést dětem informace o znakovém jazyce a odezírání, přičemž oba komunikační prostředky si mohly samy vyzkoušet.

Vedle Tichého světa a Centra pro dětský sluch Tamtam se osvětové činnosti věnuje také vzdělávací centrum Aldea, které nabízí výuku znakového jazyka ve školách jakožto volitelný či nepovinný předmět (www.aldea.cz). V rámci všech kurzů znakového jazyka tak jsou zajištěny také informace o komunitě Neslyšících a o její kultuře. Další organizace zaměřující se na osoby se sluchovým postižením a na Neslyšící, jako například Evoluce, Trojrozměr, Bezhran a mnoho dalších se snaží informovat osoby

z většinové společnosti o kultuře a jazyku Neslyšících a zejména o tom, jaká pravidla bychom měli dodržovat v komunikaci s nimi. Jejich nejvyšší zájem je spojit oba světy k vzájemnému respektu a sounáležitosti. Vést slyšící populaci k uvědomění, že osoby s různým typem sluchového postižení jsou silné osoby a liší se od nás způsobem komunikace, ne myšlením. Mají stejné sny, ambice a život žijí stejně jako slyšící. To, že měli v životě více překážek jim nijak nebránilo, aby šli za tím, čeho chtějí dosáhnout: „*Tito lidé se museli ve svých životech často dosti tvrdě a neústupně prosazovat, aby naplnili své sny a cíle. Jejich život bývá obtížnější, než je život pro slyšící lidi. Avšak mnoho z nich je na to patřičně hrdých. Nelitují, že se narodili se sluchovou vadou, svůj život milují*“ (Procházková a Vysuček, 2007, s. 4). Znalost kultury Neslyšících je důležitá jak pro slyšící, tak pro samotné Neslyšící, což ve své publikaci zmiňuje také Kosinová (2008). Znalost kultury je pro lidi obecně důležitá z hlediska vlastní identity. Identita je pocit uvědomění si sebe sama, jak vnímáme vlastní osobu a kam ve společnosti patříme. Vytváření identity není jednorázová záležitost, tvaruje se po celý náš život a je základem k budování osobnosti a vytvoření duševní rovnováhy. Autorka dále připomíná, že vytváření identity u neslyšících¹ bývá často obtížnější, neboť se nachází mezi dvěma jazyky a dvěma kulturami.

---

¹Dle Ridgewayové in Kosinová (2008) se formování identity neslyšících dělí do šesti fází:

1. Zmatení identity – uvědomění, že se jedinec liší od většinové společnosti liší
2. Porovnávání – chvílemi se jedince přiklání ke kultuře slyšících, chvílemi ke kultuře neslyšících – výsledkem je poznání, že kontakt s neslyšící skupinou je mu příjemnější
3. Tolerance – přijetí své osoby (avšak bez hrdosti)
4. Přijetí identity – setkávání se s členy své komunity a následné přijetí své hluchoty, za kterou se přestává stydět
5. Hrdost – přijetí pocitu sounáležitosti se skupinou neslyšících
6. Syntéza identity

Člověk si identitu vytváří ve vztahu k naší rodině a ke skupině lidí, se kterými identifikuje proto je důležité, aby se neslyšící dítě již od raného věku potkávalo jak s neslyšícími vrstevníky, tak i s neslyšícími dospělými, kteří pro ně představují určitý vzor (Ridgewayová in Kosinová, 2008).

4. Výzkumná část

Tato část práce se zabývá výzkumným šetřením a prezentováním výsledků, které toto šetření přineslo. Stejně tak se věnuje otázkám, které byly na počátku výzkumu stanoveny. V své druhé polovině se práce také zabývá metodami a celkovým a podrobným průběhem výzkumného šetření.

4.1 Výzkumné cíle a otázky

Výzkum je zaměřený na povědomí žáků 1. stupně základní školy o problematice sluchového postižení a kultuře Neslyšících.

Hlavním cílem tohoto šetření je zjistit, do jaké míry jsou žáci informováni o osobách se sluchovým postižením, konkrétně pak o Neslyšících a následně provést komparaci vědomostí, kterými žáci disponují před zprostředkováním výukových materiálů a po bezprostředně po něm. Součástí informovanosti o tomto tématu je i povědomí o způsobech komunikace, typických zvycích Neslyšících, pomůckách či tlumočení do znakového jazyka.

Dílčí cíle jsou:

- popsat, do jaké míry jsou žáci 1. stupně základní školy informováni o postupu interakce s osobou se sluchovým postižením, jak s ní komunikovat a jak postupovat, pokud nás osoba neslyšící požádá o pomoc,
- zjistit spokojenost žáků s kvalitou poskytnutých informací,
- zjistit, zda mají žáci zájem o vyšší počet obdobných výukových akcí.

Na základě hlavních a dílčích cílů byly stanoveny **výzkumné otázky**, které začínají celou empirickou částí, neboť jejich zodpovězení je jedním ze záměrů této práce:

1. Jaký kvantitativní rozdíl ve správnosti odpovědí je patrný z výsledků prvního a druhého dotazníku?

2. Jaký je rozdíl v počtu správných odpovědí týkající se znakového jazyka?
3. Jaká část výzkumného vzorku má zkušenosti s neslyšícími osobami?
4. Jaká část žáků jeví zájem naučit se znakový jazyk?

4.2 Metody a průběh výzkumného šetření

Pro vypracování výzkumné části této práce bylo použito několika postupů:

1. dotazník podaný respondentům před přednáškou,
2. přednáška vedená rodilým uživatelem znakového jazyka s tlumočením,
3. dotazník podaný respondentům po přednášce.

Původním autorčiným záměrem byla osobní návštěva vybrané školy, kde by žáci 4. a 5. ročníku vyplnili první dotazník, následujícího dne by proběhla přednáška rodilého mluvčího znakového jazyka s tlumočením do českého jazyka. Po této přednášce by byl respondentům předložen dotazník č. 2. Prvotní předem domluvený podzimní termín bylo nutné odložit z důvodu nepříznivé koronavirové pandemie. Tato situace trvala až do jara následujícího roku. Z toho důvodu byla přednáška předem připravená a kamerově zaznamenaná a byla následně respondentům přehrána ve formě videa. Dotazníky byly respondentům rozdány vyučujícími, kteří byli autorkou poučeni o průběhu vyplňování. Celý výzkum se tak uskutečnil 7. června 2021.

Autorka spolu s pedagogy tříd zařazených do výzkumného vzorku konzultovala nutnost předkládání informovaného souhlasu rodičům, kteří by tak měli povědomí o tom, že jejich děti se účastnili výzkumu. Pedagogové se však rozhodli zařadit celou výzkumnou část práce, tedy oba dotazníky i přednášku, do výukového plánu, a tím autorku ujistili o tom, že předkládání souhlasu rodičům není zapotřebí.

4.2.1 Schéma dotazníků

Schéma dotazníků autorka důkladně konzultovala s pedagogy základní školy, ve které výzkum probíhal. Věděla tedy, jak dotazníkovou část výzkumu přizpůsobit věkové

kategorii žáků tak, aby zcela jistě pochopili znění jednotlivých otázek.

První dotazník (viz. příloha A.1 a příloha A.2) obsahuje deset uzavřených otázek, na které je možné odpovědět buď odpovědní ano/ne/nevím, popřípadě je možné odpovědět výběrem jedné ze tří odpovědí. V jednom případě mají respondenti možnost vybrat více z devíti nabízených odpovědí. Pro představu zde uvádíme alespoň znění otázek obsažených v prvním dotazníku bez nabízených možností, protože celé jeho znění lze nalézt v příloze:

1. Víš, kdo je to *neslyšící*?
2. Setkal/a jsi se někdy s někým neslyšícím?
3. Myslíš si, že označení *hluchý* nebo *hluchoněmý* je správné?
4. Neslyšící komunikují (můžeš vybrat více možností):
5. Se znakovým jazykem jsem se:
6. Znakový jazyk používají v každém státě:
7. Neslyšící využívají služeb tlumočnicka:
8. Znáš nějaké typické zvyky Neslyšících?
9. Používají Neslyšící nějaké pomůcky?
10. Co bys udělal/a, když by tě neslyšící osoba požádala o pomoc?

Druhý dotazník (viz. příloha A.3 a příloha A.4) je složen taktéž z deseti otázek, tentokrát však s otevřenými odpověďmi. Otázky v obou dotaznících mají podobný charakter. Prostřednictvím otázek z druhého dotazníku je zjišťováno, zda přednáška, která mu předcházela, dokázala doplnit či změnit některé znalosti o osobách se sluchovým postižením, o kultuře Neslyšících, znakovém jazyce či dalším.

Otázky z druhého dotazníku jsou následující:

1. Kdo je to *neslyšící*?
2. Jaké oslovení Neslyšících je dnes urážlivé?
3. Jak mohou Neslyšící komunikovat?

4. Co je to *znakový jazyk*?
5. Znáš jiný než *český znakový jazyk*?
6. Chtěl/a by ses ze znakového jazyka naučit více?
7. Proč Neslyšící využívají tlumočníka?
8. Napiš typický zvyk Neslyšících:
9. Znáš nějaké pomůcky, které Neslyšící využívají?
10. Jak by ses měl/a zachovat při oslovování Neslyšícího?

Oba dotazníky seznamují žáky s autorkou výzkumu a celé práce a také s tím, že všechny odpovědi jsou zcela anonymní. To také doplňuje žádost o samostatnost a pravdivost odpovědí. V úvodu předcházejícím samotným otázkám směřujícím k žákům se nachází místo pro vyplnění třídy, do které žák dochází a zaškrtnutí, zda vyplňující je chlapec či dívka. V závěru je prostor pro vyjádření žáků buď k průběhu jejich vyplňování či jakéhokoliv komentáře směrem k autorce. V případě druhého dotazníku je v závěru přiložená stupnice, v rámci které žáci mohli ohodnotit přednášku, která také byla součástí výzkumu. Časová náročnost dotazníků se pohybovala mezi 10–20 minutami, přičemž druhý dotazník vyžaduje na vyplnění více času, neb se jedná o otevřené otázky předpokládající delší odpovědi ve formě slovního spojení či celé věty.

4.2.2 Schéma přednášky

Přednáška slouží jako hlavní hybatel výzkumné části této práce, neboť na jejím základě je možné vyvozovat závěry a zodpovídat předem dané výzkumné otázky. Její zpracování a uvedení do školy bylo však více než komplikované (viz kapitola 4.2). V létě roku 2020 byla autorkou oslovena Neslyšící studentka Filozofické fakulty UK oboru Jazyky a komunikace neslyšících Marie Mašláňová s návrhem vedení přednášky pro žáky 4. a 5. tříd základní školy na téma osob se sluchovým postižením a komunity Neslyšících. Na základě její prosby byla následně oslovena její kolegyně ze stejného studijního oboru Eva Radilová, které byla nabídnuta pozice tlumočnice

během této přednášky. Obě oslovené s nabídkou souhlasily. Osnova přednášky byla zpracována autorkou, následně odeslána přednášející Marii Mašláňové, která detailní obsah jednotlivých bodů přednášky zpracovala sama, a to zejména z hlediska své pozice v komunitě Neslyšících a svých zkušeností. Veškeré obsahové změny byly s autorkou textu neustále konzultovány. Osnova přednášky je následující:

- Kdo jsou to neslyšící,
- Co je to komunita Neslyšících, o co usiluje, co je spojuje,
- Rozdíl mezi neslyšící a Neslyšící (zmínit pojmy hluchý a hluchoněmý),
- Jak mohou neslyšící komunikovat,
- Co je to znakový jazyk,
- Proč mohou neslyšící potřebovat služby tlumočnicka,
- Kde se mohou neslyšící vzdělávat,
- Typické znaky komunity Neslyšících (zvyky a tradice),
- Jak komunikovat s neslyšícím (doteky, oční kontakt, mimika),
- Jak se zachovat, když mě osloví neslyšící,
- Malý kurz znakového jazyka – naučit děti alespoň 5 znaků, popřípadě si zahrát nějakou hru se znaky.

Přednáška byla tedy nejprve zpracována v písemné podobě, která sloužila jako předloha pro její zpracování audiovizuální formou. Samotné video je tak tvořené autorčiným úvodem, na který navazuje hlavní výklad ve znakovém jazyce v podání rodilé mluvčí znakového jazyka Marie Mašláňové, kterou doprovází tlumočnice, tlumočící ze znakového do českého jazyka, Eva Radilová. Na základě obsahu přednášky byly následně autorkou vytvořeny oba dotazníky tak, aby veškeré otázky korelovaly s obsahem přednášky.

Tato přednáška vznikla konkrétně pro tuto diplomovou práci a s oběma účastnicemi přednášky byly prodiskutovány otázky autorských práv, přičemž autorka textu dostala plné svolení ke sdílení videa pro účely výzkumu a v případě potřeby i ke sdí-

lení s širokou veřejností. Vytvořený výukový materiál je možné shlédnout na serveru YouTube¹.

Pro částečné přiblížení struktury přednášky přikládáme vyfocené části *autorčin úvod* zachycený na obrázku 4.1 a *samotný výukový materiál* zachycený na obrázku 4.2.

Obrázek 4.1: Úvodní slovo autorky

Obrázek 4.2: Část výukového materiálu

---

¹<https://www.youtube.com/watch?v=dhek8YyKzQg>

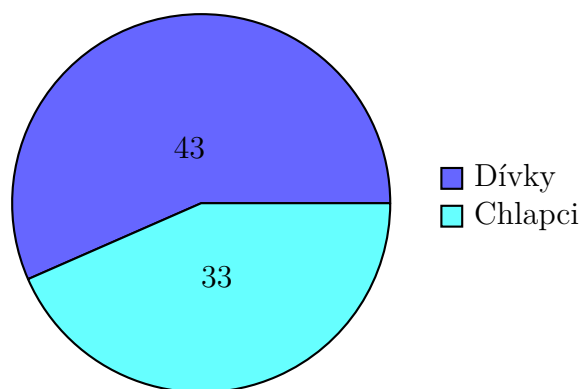

4.2.3 Popis výzkumného vzorku

Výzkum je zacílen na žáky 1. stupně základní školy, konkrétně pak na 4. a 5. ročník. Do výzkumného vzorku se tedy zařadilo 74 žáků těchto tříd (dvě 4. třídy a dvě 5. třídy, které můžeme pro maximální anonymitu označit jako 4.I, 4.II, 5.I, 5.II) ze základní školy ve Studenci. Věková kategorie se tedy pohybovala mezi 10 až 11 lety. Toto věkové rozhraní, respektive žáci mladšího školního věku byli autorkou zvoleni proto, že jejich psychický a myšlenkový vývoj je dle jejího mínění nejvhodnější k předkládání různých nových pohledů a názorů. Toto období lze pojmenovat *strážlivý realismus*, který je možné, s krátkým odbočením, vysvětlit publikací autorů Langmeiera a Krejčíkové (2006, s. 118): „*Na rozdíl od menšího dítěte, které je ve svém vnímání, myšlení a jednání hodně závislé na vlastních přáních i fantaziích, a na rozdíl od dospívajícího, pro kterého je často důležitější vědět, co by mělo být ‚správné‘, je školák plně zaměřen na to, co je a jak to je. Chce pochopit okolní svět a věci v něm ‚doopravdy‘.*“ Podle nich se žák školního věku snaží neustále hledat nové poznatky, knihy poučující ho o věcech a lidech, dává také nově přednost realistickému zobrazení v knihách a jiné literatuře. Děti v tomto věku jsou ještě málo kritičtí a je snadné jim předkládat nové poznatky, které často přijmou a hlouběji je neanalyzují. Je to tedy období, které je třeba brát důsledně, neboť předkládání nekvalitních informací může samotný vývoj ohrozit. „*Zpravidla je realismus školáka závislý na tom, co mu autority (rodič, učitelé, knihy) povědí, je to realismus ‚naivní‘, a teprve později se dítě stává kritičtější, a tedy i jeho přístup ke světu je ‚kriticky realistický‘ – to už se ohlašuje blízkost dospívání*“ (tamtéž).

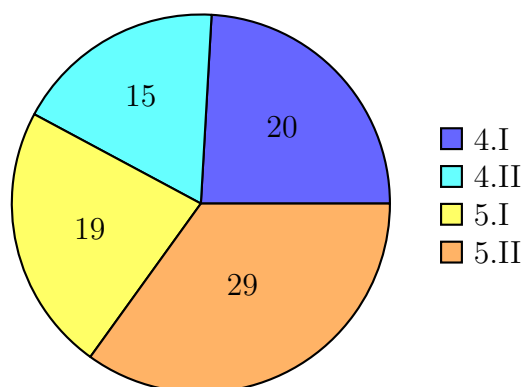
Škola disponuje menším množstvím žáků, a to v celkovém počtu přibližně 450 žáků rozdělených do 18 tříd. Škola se zároveň nachází v menší podkrkonošské obci, kde trvale žije přibližně 1900 obyvatel. Autorka tuto školu pro výzkum vybrala, neboť z oblasti Krkonoš pochází a prostředí školy zná osobně a má s ní velmi dobrou zkušenost.

Z výše uvedeného počtu žáků, kteří se do výzkumného šetření zapojili, nadpoloviční většinu tvořili dívky. Konkrétně pak dotazníky vyplnilo 43 dívek a 33 chlapců z celkového počtu 74 žáků, což lze vidět na grafu 4.3.

Obrázek 4.3: Pohlaví respondentů

Jak již bylo výše zmíněno, žáci účastníci se tohoto výzkumu navštěvovali 4. a 5. třídy základní školy. Co do počtu se tyto třídy příliš nelišily, počty dětí ve třídách se pohybují od 15 do 20 žáků. Tato data lze spatřovat na grafu 4.4.

Obrázek 4.4: Počet žáků ve třídách

4.3 Interpretace výsledků výzkumného šetření

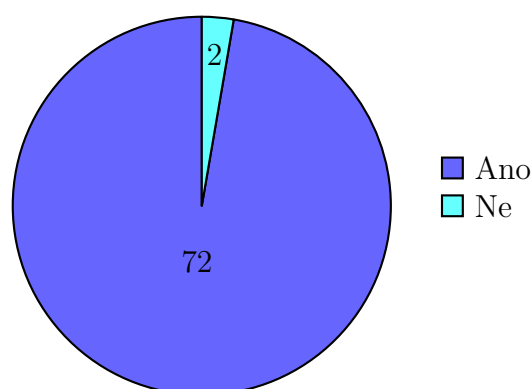
Na základě získaných dat z obou dotazníků bylo možné interpretovat výsledky, které budou v následujících řádcích představeny v pořadí, v jakém byly také v dotaznících. Nejprve budou interpretována data získaná z prvního dotazníku, následně budou zanalyzována data z druhého dotazníku. Obojí výsledky poté budou porovnány a vyhodnoceny, čímž budou zodpovězeny výzkumné otázky a splněny cíle této

práce. Odpovědi byly vyhodnoceny jako správné a chybné, přičemž právě počty jednotlivých odpovědí budou graficky znázorněny, výsledné počty správných odpovědí budou poté sloužit k prezentaci závěrů výzkumného šetření.

Je vhodné doplnit, že veškeré odpovědi byly vyhodnoceny jako správné nehledě na pravopisné či jiné chyby v textu.

4.3.1 Dotazník č. 1

První otázka *Víš, kdo je to neslyšící?* Tato otázka se žáků ptala na to, zda mají povědomí o tom, kdo je to neslyšící. Tato otázka nabízela pouze odpovědi *ano* a *ne*. Celkový součet odpovědí ukázal, že téměř všichni žáci vědí, kdo je to neslyšící. Graf zaznamenávající rozložení odpovědí je k vidění na obrázku 4.5.

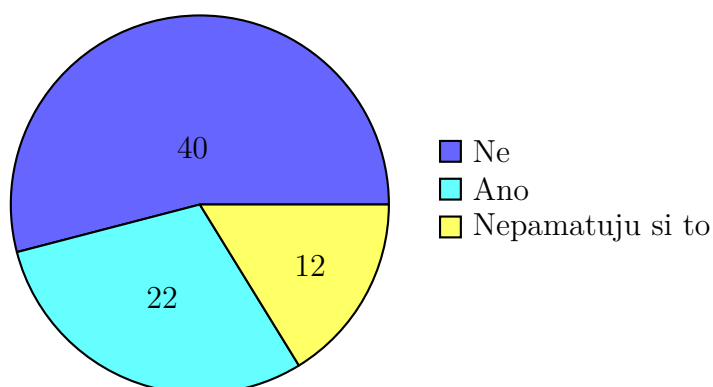

Obrázek 4.5: Víš, kdo je to neslyšící?

Druhá otázka *Setkal/a jsi se někdy s někým neslyšícím?* Ta se zajímala o to, zda se žáci někdy setkali s osobou neslyšící, přičemž mezi možnostmi byla odpověď *ano*, *ne* či *nepamatuji si to*. Nejvíce žáků zvolilo odpověď *ne*, téměř o polovinu méně odpovědí získala možnost *ano*, nejméně žáků zvolilo odpověď *nepamatuji si to*.

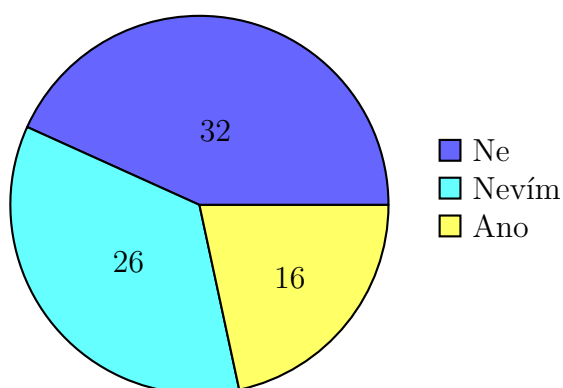
Zpětně zjišťujeme skutečnost, že pro tento výzkum by tato otázka mohla vhodněji znít „Setkal/a jsi se někdy osobně s někým neslyšícím?“. Toto nelze jednoznačně říci, zda se všech 22 žáků s neslyšícím setkala osobně, nebo tuto možnost zvolili pouze na základě zkušenosti, kdy osoby neslyšící spatřili v televizi, videu či na sociálních

sítích. Graf zaznamenávající rozložení odpovědí je k vidění na obrázku 4.6.

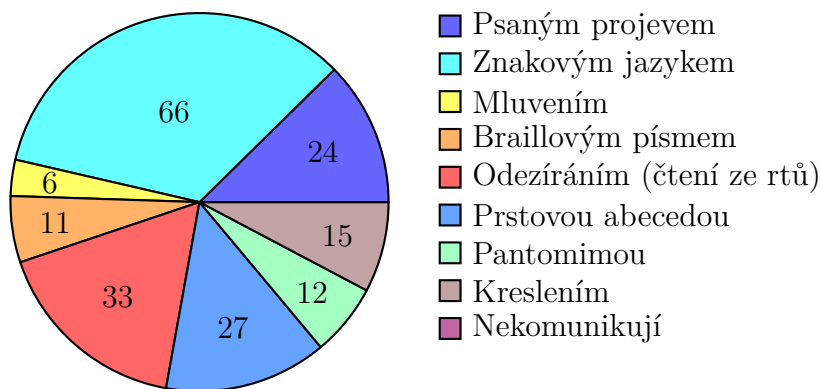
Obrázek 4.6: Setkal/a jsi se někdy s osobou neslyšící?

Třetí otázka *Myslíš si, že označení hluchý nebo hluchoněmý je správné?* Třetí otázkou byli žáci dotazováni, zda jsou tyto termíny správné či nikoli, čímž můžeme zjistit, s jakými termíny se setkávají a zda jejich okolí vnímá rozdíl mezi pojmy „*hluchý*“ a „*neslyšící*“. Mimo očekávání nejvíce žáků zvolilo odpověď *ne* – domnívají se tedy správně, že tato označení správná nejsou. Druhou nejčastější odpovědí pak byla *nevím*. Celkový součet správných odpovědí tak byl pro autorku překvapující, neboť se v rámci svého okolí nesetkává s domněnkou, že by tato označení mohla být považována za hanlivá. Graf zaznamenávající rozložení odpovědí je k vidění na obrázku 4.7.

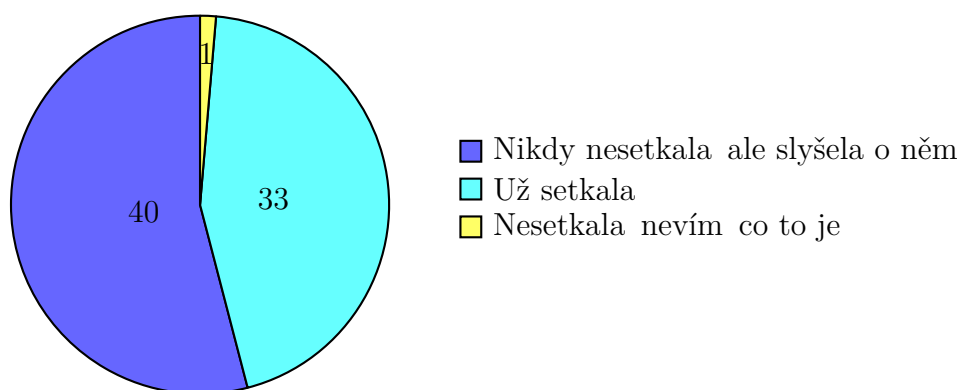
Obrázek 4.7: Myslíš si, že označení hluchý nebo hluchoněmý je správné?

Čtvrtá otázka *Neslyšící komunikují (můžeš vybrat více možností):* Otázka již byla zaměřená na komunikaci neslyšících a žáci měli za úkol vybrat z nabídky více možností, jak neslyšící komunikují. Žáci mohli v nabídce spatřit *psaný projev, znakový jazyk, mluvení, Braillovo písmo, odezírání, prstovou abecedu, pantomimu, kreslení*, poslední možností pak bylo, že neslyšící *nekomunikují*. Výsledky, které jsou patrné i v následujícím grafu 4.8, ukazují, že žáci mají poměrně veliké povědomí o existenci znakového jazyka i dalších možných komunikačních systémech jako je prstová abeceda či odezírání. Výsledky odpovědí této otázky byly však vyhodnocovány s velkým nadhledem, neboť jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, komunikace neslyšících není vždy jednotná. Mnozí neslyšící používají pouze znakový jazyk, někteří využívají pouze odezírání a existuje mnoho kombinací, kdy vedle jednoho hlavního komunikačního systému využívají mnoho doplňkových v různých situacích. Jednoznačně nesprávnou odpovědí tak bylo pouze *Braillovo písmo* užívané osobami se zrakovým postižením, *pantomima*, která je mnohdy se znakovým jazykem nesprávně zaměňována a poslední možnost, která tvrdí, že neslyšící *nekomunikují*. Stejně tak možnost *kreslení* patří spíše do nouzových možností komunikace s osobami slyšícími, které se s neslyšícími nedokáží dorozumět jiným způsobem, není tedy zařazena mezi správné odpovědi. Pro to, aby ve výsledném porovnávacím grafu mohly být sečteny správné odpovědi na tuto otázku, autorka stanovila pravidlo, že za správnou odpověď bude považována ta, kdy žák zaškrtnl alespoň jeden správný způsob komunikace – těch tak byla většina, neboť jen 66 žáků ve svých odpovědích zaškrtnulo možnost *znakovým jazykem*.

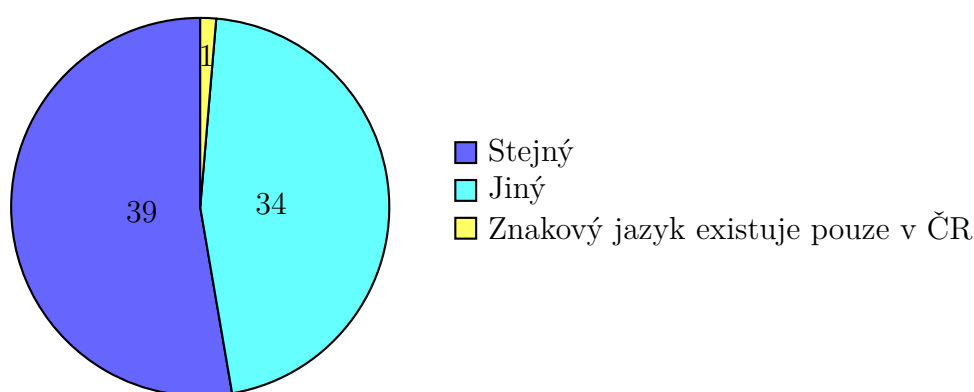
Obrázek 4.8: Neslyšící komunikují

Pátá otázka *Se znakovým jazykem jsem se:* Stejně jako se otázka druhá zaměřovala na zkušenosti dětí s osobami neslyšícími, tentokrát se věnovala zkušenostem se znakovým jazykem. Cílem otázky bylo zjistit, zda se již s tímto typem komunikace setkali. Nejvíce žáků si zvolilo odpověď, že *se znakovým jazykem se nikdy nesetkal/a, ale slyšel/a o něm*, další nejpočetnější možností pak bylo *se znakovým jazykem jsem se už setkal/a*. Je tedy velmi pozitivně vnímaný fakt, že žáci této věkové skupiny mají povědomí o existenci znakového jazyka, i přestože se nevyskytuje v jejich bezprostřední blízkosti. Opět by bylo na místě formulaci otázky doplnit o slovo *osobně*, čímž by se prokázalo, kolik žáků se se znakovým jazykem setkalo blíže, ať už v rámci rodiny či širšího okolí. Graf zaznamenávající rozložení odpovědí je k vidění na obrázku 4.9.

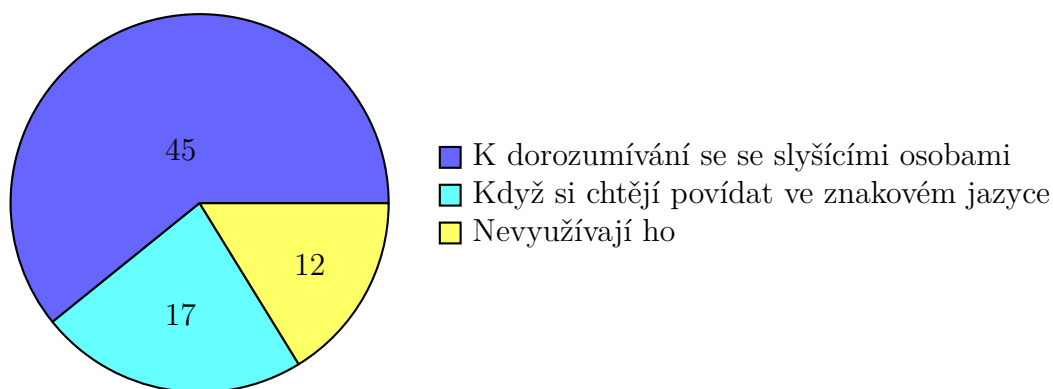
Obrázek 4.9: Se znakovým jazykem jsem se

Šestá otázka *Znakový jazyk používají v každém státě:* Tato byla z celého dotazníku nejvíce rozporuplná. Cílem bylo zjistit, zda znakový jazyk je v každém státě *stejný*, *jiný*, nebo *znakový jazyk existuje pouze v České republice*. Počet odpovědí, že znakový jazyk je v každém státě *stejný* a *jiný* byl téměř vyrovnaný, přičemž nesprávná odpověď *stejný* lehce převažoval. Všeobecně vzato, pokud se žáci se znakovým jazykem setkají pouze zřídka a jen málokdy osobně, nemají mnoho možností, kde by mohli načerpat informace i o jiných znakových jazycích. Četnost odpovědí tak reálně odpovídala autorčiným předpokladům. Graf zaznamenávající rozložení odpovědí je k vidění na obrázku 4.10.

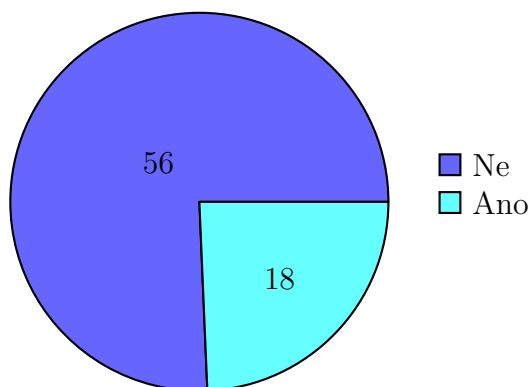
Obrázek 4.10: Znakový jazyk používají v každém státě

Sedmá otázka *Neslyšící využívají služeb tlumočnicka:* Sedmá otázka se od znakového jazyka přesunula k tématu tlumočnicků. V tomto bodu byli žáci dotazováni na to, k jakým účelům neslyšící osoby využívají tlumočnicka. Nabízené možnosti byly: *K dorozumívání se se slyšícími, když si chtějí povídat ve znakovém jazyce* a *nevyužívají ho*. Žáci dle autorčina předpokladu dokázali odhadnout správnou odpověď ze zaměření výzkumu na osoby neslyšící a jejich komunikaci a jejich nejčastější a také správnou odpovědí byla *k dorozumívání se se slyšícími*. Graf zaznamenávající rozložení odpovědí je k vidění na obrázku 4.11.

Obrázek 4.11: Neslyšící využívají služeb tlumočnicka

Osmá otázka *Znáš nějaké typické zvyky Neslyšících?* Na výběr žáci měli pouze odpovědi *ano* a *ne*. Odpověď *ne* pak byla více než třikrát častější než opačná odpověď. Z grafu 4.12 tak vyplývá, že i přestože drtivá většina žáků ví, kdo je to osoba neslyšící a celkem 22 z nich se s ní již setkalo, jen málo z nich má představu o jejich zvycích. Informace tohoto typu mají žáci možnost získat pouze přímou interakcí s Neslyšícím nebo z podobných výukových programů, jako je tento.

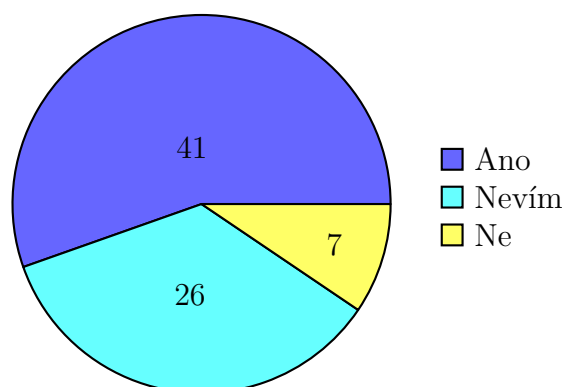

Obrázek 4.12: Znáš nějaké typické zvyky Neslyšících?

Devátá otázka *Používají Neslyšící nějaké pomůcky?* Výběr odpovědí byl oproti minulé otázce doplněn o odpověď *nevím*, která byla po odpovědi *ano* hned druhá nejčastější. Žáci tak dokázali, že mají povědomí i o tom, že i Neslyšící mohou používat pomůcky, které jim mohou usnadnit život. Těžko říci, zda by dokázali doplnit příklad

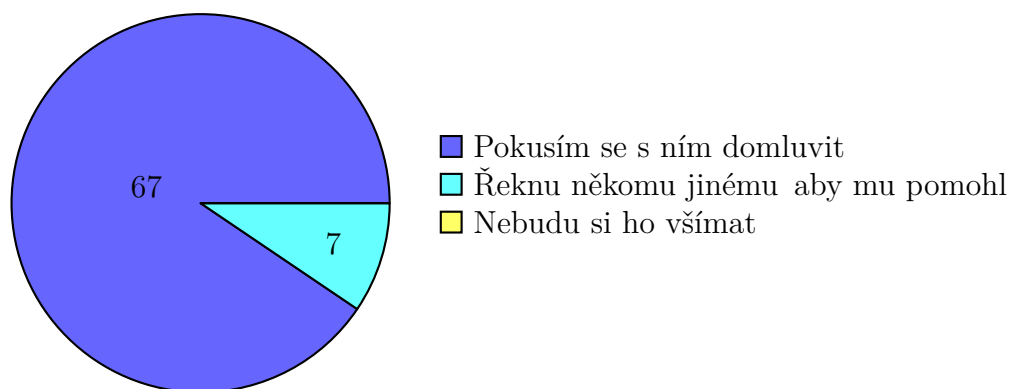
konkrétní pomůcky, odpovědi *ano* však říkají, že člověk, který neslyší, bude potřebovat nějakou kompenzaci v momentech, které by z hlediska zvukové náročnosti pro něj mohl znamenat problém v běžném životě. Graf zaznamenávající rozložení odpovědí je k vidění na obrázku 4.13.

Obrázek 4.13: Používají Neslyšící nějaké pomůcky?

Desátá otázka *Co bys udělal/a, když by tě neslyšící osoba požádala o pomoc?* Dotazník zjišťoval na kolik žáci vědí, jak by se měli zachovat v případě, že je osoba neslyšící požádá o pomoc nebo o radu. V rámci nabídky žáci mohli zvolit jednu ze tří odpovědí: *nebudu si ho všímat, řeknu někomu jinému, aby mu pomohl a pokusím se s ním domluvit*. Už z přirozeného vedení dětí jejich rodiči a učitelé autorka předpokládala, že poslední odpověď bude nejčtenější, přičemž první odpověď bude zastoupena pouze minimálně. Děti jsou obecně vedeny k ochotě, vstřícnosti a laskavosti. To, zda vědí pravidla chování v takovýchto situacích je jedna věc, zda by však neslyšící osobě opravdu v daný moment pomohli či poradili, je však věc druhá. Ta se však našeho dotazníku netýká a není předmětem zájmu. Graf zaznamenávající rozložení odpovědí je k vidění na obrázku 4.14.

První dotazník se snažil zjistit všeobecný přehled žáků 1. stupně, konkrétně pak žáků 4. a 5. třídy základní školy, o osobách neslyšících, přičemž žáci nad očekávání dokázali, že alespoň mírným povědomím o světě neslyšících disponují. Z výše předložených grafů je tak patrné početní zastoupení jednotlivých odpovědí. V následujícím grafu 4.15 pak budou souhrnně představeny celkové počty správných a chybných od-

Obrázek 4.14: Co bys udělal/a, když by tě neslyšící osoba požádala o pomoc?

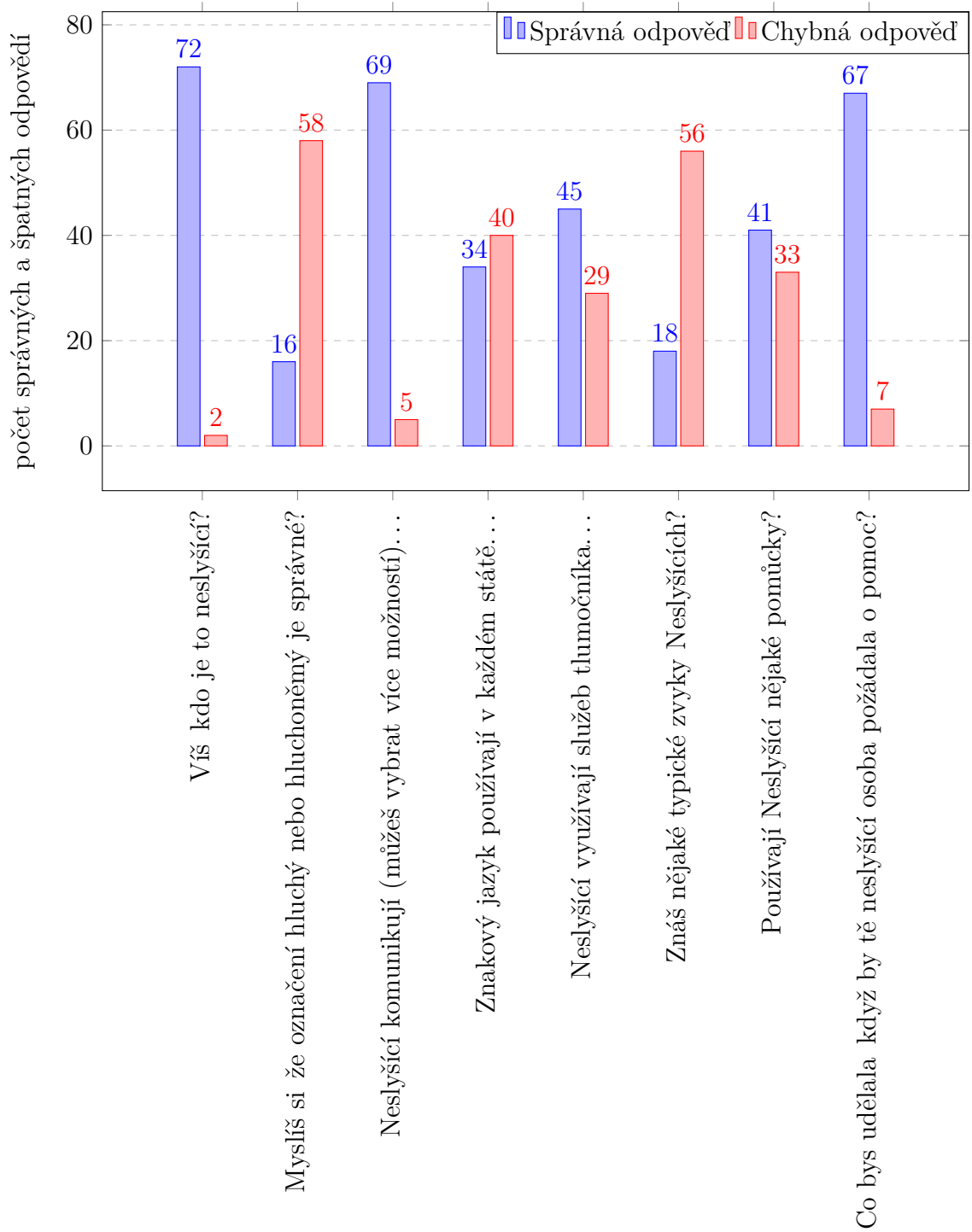
povědí u jednotlivých otázek. Nutno dodat, že do nesprávné odpovědi je řazena i odpověď *nevím*. Dále pak je k pochopení číselných údajů nezbytné vědět, že počet správných odpovědí u otázky č. 4, která zjišťuje informace o tom, jakými způsoby mohou osoby Neslyšící komunikovat, vychází z podmínky, že za správnou odpověď je považována ta, kdy byla zvolena alespoň jedna správná možnost komunikace. Tu zvolilo poměrně velká část žáků, minimálně možnost znakový jazyk zvolilo 66 žáků.

Ze souhrnného grafu 4.15 je možné vyčíst, že kromě první, čtvrté a desáté otázky je počet správných a chybných odpovědí buď poměrně vyrovnaný nebo chybné odpovědi vysoce přesahují odpovědi správné. Žáci tak mají všeobecné povědomí o tom, kdo je to neslyšící, jak komunikuje a jak bychom s ním měli komunikovat. Naopak se jim nedostává tolik informací o možných neetických označeních těchto osob, zvycích, pomůckách či typech znakového jazyka.

4.3.2 Dotazník č. 2

Po dokončeném prvním dotazníku byl žákům představen výukový materiál, v našem případě nahraná přednáška, kterou vedla Neslyšící Marie Mašláňová, vedle ní pak sdílela obrazovku Eva Radilová figurující na pozici tlumočnicka. Žáci tak před vyplněním druhého dotazníku vyslechli dvaadvacetiminutové video obsahující veškeré informace, které po nich následně vyžadoval dotazník č. 2.

Druhý dotazník byl koncipován podobně, uzavřené otázky však byly nahrazeny otáz-

Obrázek 4.15: Počet správných a chybných odpovědí z dotazníku č. 1

kami otevřenými. Dotazník však byl sestavován tak, aby všechny otázky z obou dotazníků spolu souzněly a mohly tak být stejně ohodnoceny a dále porovnány v počtu správných odpovědí. Odpovědi z tohoto dotazníku byly vyhodnocovány pouze na

základě správnosti a nesprávnosti zodpovězené otázky, nicméně v mnoha případech bylo třeba mírného nadhledu a otevřenosti pro určení správnosti. Žáci v některých případech zřejmě odpověď věděli, nicméně chyběla jim správná slova k tomu, aby odpověď napsali tak, jak by bylo žádoucí.

Odpovědi, které spadají do této skupiny budou popsány u jednotlivých otázek. Graficky pak budou souhrnně předloženy v grafu na konci kapitoly, ve kterém budou počty správných a chybných odpovědí ke každé jednotlivé otázce.

První otázka *Kdo je to neslyšící?* Pro udělení pomyslného bodu za správnou odpověď bylo požadována alespoň jedna věta či slovní spojení, které by vystihovalo osobu neslyšící. Většina žáků stačila napsat větu „*To je člověk, který neslyší*“, popřípadě spojení „*Ten, kdo neslyší*“, což splňovalo podmínku k prohlášení odpovědi za správnou. Počet správných odpovědí výrazně převyšoval nad nesprávnými odpověďmi, které se celkově v dotaznících vyskytovaly pouze dvě.

Druhá otázka *Jaké oslovení Neslyšících je dnes urážlivé?* V případě této otázky byly správné odpovědi hluchoněmý a hluchý. Žákům se velmi dobře dařilo strefovat právě do těchto dvou odpovědí, nicméně byly uznány odpovědi jako „*hluchoun*“, „*hluchoni*“ či „*hluchoněmec*“, neboť mají shodný slovní kmen. Uznána byla i odpověď „*němý*“. Naopak odpověď „*ohluchlý*“ uznána být nemohla, neboť se jedná o zcela jinou skupinu osob se sluchovým postižením, jejich označení není v rozporu s etikou tohoto směru. Celkově pak žáků, který napsali správnou odpověď, bylo 60 ze 74 žáků.

Třetí otázka *Jak mohou Neslyšící komunikovat?* Stejně jako u totožné otázky v dotazníku č. 1, i zde bylo možné za správnou odpověď považovat hned několik možných. Zejména tou nejčastější to byla odpověď *znakovým jazykem* (popřípadě lingvisticky nesprávně *znakovou řečí*, kterou jsme se, jak bude zdůvodněno níže, rozhodli považovat za správnou). I přesto se zde vyskytly dvě odpovědi žáků, jejichž prvotní odpovědí byla *znakovou řečí*, přičemž byla tato odpověď přepsána na *znakovým jazykem*. Dalšími správnými odpověďmi pak bylo *odezíráním*, *psaní na papír*,

prstovou abecedou a jejich různými kombinacemi. Velmi potěšující pak byla odpověď *českým znakovým jazykem*, která brala v potaz i rozlišení znakových jazyků v rámci jednotlivých zemí. Bylo tak patrné, že žáci dokáží propojovat jednotlivé informace získané z přednášky. Chybných odpovědí v rámci této otázky bylo jen ojedinělé množství, konkrétně tři odpovědi vedle 71 správných.

Čtvrtá otázka *Co je to znakový jazyk?* Správné odpovědi na tuto otázku výrazně převažovaly, nicméně bylo nutné uchýlit se k uznávání takových odpovědí, které byly základní charakteristice vzdálené. Za základní správnou odpověď byla považována: „*Je to jazyk, který používají neslyšící*“ – takových odpovědí bylo z dotazníků získáno velmi mnoho. Autorka se po úvahách rozhodla prohlásit za správné i odpovědi typu „*to je to, jak neslyšící hýbou rukama*“ nebo „*mluvení rukama*“. Avšak odpověď „*tvoreň písmen z prstů*“ za správnou uznána být nemohla, neboť tím bezpochyby byla myšlena prstová abeceda. I přesto, že v přednášce zcela zřetelně a mnohokrát zaznělo, aby se žáci vyvarovali používání termínu *znaková řeč*, žáci se napsání tohoto termínu nebránili a mnohokrát se tak tento termín v odpovědích objevil. Nebyl to však zásadní důvod k neuznání odpovědi jako odpovědi správné. V případě, kdy by se v dotazníku objevila otázka týkající se rozlišení termínu *znakový jazyk* a *znaková řeč*, byl by to bezesporu pádný důvod k tomu, aby byla odpověď zařazena do kategorie *chybná*.

Pátá otázka *Znáš jiný, než český znakový jazyk?* Bylo autorčíným přehlednutím, že formulace této otázky nebyla tak žádoucí, jak by být mohla. Odpovědi na tuto otázku tak s přehledem mohlo být *ano* či *ne*. Většina žáků si však této skutečnosti nevšimla nebo měli nutkání své znalosti doložit seznamem znakových jazyků, které byly zmíněné v přednášce. Mezi odpověďmi, které byly ohodnoceny jako nesprávné, tak patřily ty, které zněly *ne*, *nevím* nebo byly nezodpovězené a malé množství již zmíněných odpovědí *ano* bez dalšího doplnění.

Šestá otázka *Chtěl/a by ses ze znakového jazyka naučit více?* Tato otázka nebyla započítána do celkových číselných dat tohoto výzkumu, sloužila pouze ke zjištění,

na kolik znakový jazyk viděný žáky v přednášce na rodilém mluvčím znakového jazyka žáky zaujal, a zda by měli zájem se znakový jazyk, popřípadě alespoň pár jednotlivých znaků naučit. Zájem byl překvapivě velký a notně převyšoval málo četný nezájem či nerozhodnost vůči učení se znakového jazyka. Mezi stručnými odpovědi typu *ano* či *ne* byly ke spatření odpovědi „*ano chtěl, musí to být zajímavé*“ nebo „*ano, moc bych to chtěla s kamarádkami používat jako tajnou řeč*“. Celkem 62 žáků z 74 by mělo zájem se znakový jazyk naučit, z čehož usuzujeme, že komplexně téma sluchového postižení, Neslyšících a znakového jazyka by mohlo být ve školách velmi přínosné, neboť žáci sami jeví zájem o tuto problematiku. Informovanost by se tak zcela jistě mohla zvyšovat.

Sedmá otázka *Proč neslyšící využívají tlumočnicka?* Za množstvím správných odpovědí stojí zcela jistě to, že přednáška byla založena na přímé komunikaci rodilého mluvčího znakového jazyka, vedle něhož figuroval zkušený tlumočnick v pozici prostředníka mezi Neslyšícím přednášejícím a slyšícími dětmi. Žáci tak mohli na vlastní oči spatřit práci tlumočnicka při práci. Žáci se v dotazníku snažili popsat důvod využívání tlumočnicka jako „*aby řekli někomu, kdo nerozumí znakovému jazyku*“, „*aby se domluvili se slyšícími*“ nebo „*aby někdo rozuměl, co říká*“. Pouze čtyři žáci z celkového počtu odpověděli nesprávně nebo otázku nezodpověděli vůbec.

Osmá otázka *Napiš typický zvyk Neslyšících.* Tato otázka byla zřejmě pro žáky nejkomplicovanější, neboť téměř dvakrát více žáků zodpovědělo otázku špatně, odpovědí *nevím* nebo otázku nezodpověděla. Mezi správnými odpověďmi byl nejčastější zvyk přání dobré chuti formou zatukání do stolu, dlouhé loučení nebo typické vtipy Neslyšících, přičemž všechny tři zvyky zazněly také v přednášce. Někteří žáci pod tuto otázku psali o pomůčkách či komunikaci Neslyšících, což se nedá považovat za zvyk. v jedné třídě se objevilo mnoho odpovědí, které se snažily popisovat jednotlivé znaky, které byly spatřeny v přednášce – došlo tak k možné záměně slov *zvyk* a *znak*.

Devátá otázka *Znáš nějaké pomůcky, které Neslyšící využívají?* V případě deváté otázky týkající se pomůcek byla hlavní správnou odpovědí *vibrační budík*, který byl

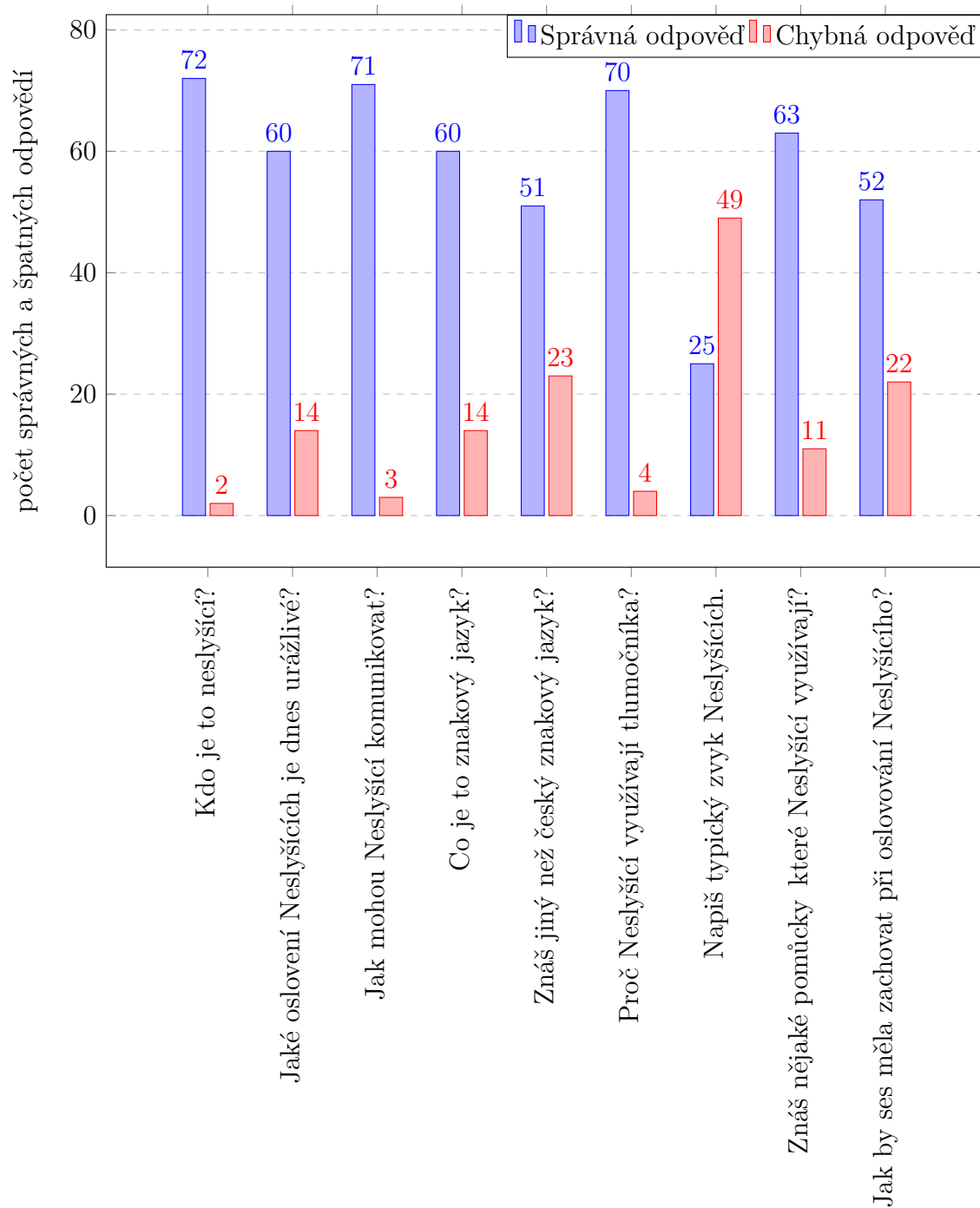
žákům představen a jeho fungování bylo názorně ukázáno v přednášce. To zřejmě zanechalo v žácích značný dojem, neboť právě odpověď vibrační budík zastupoval drtivou většinu správných odpovědí. Další správnou odpovědí pak byl různými způsoby popsán světelný zvonek, ať už domovní, tak školní. Oproti tomu se zde vyskytovalo několik odpovědí, které zajisté uznány být nemohly, například *znakový jazyk* nebo *tlumočník*. Znakový jazyk není pro Neslyšící pomůckou nýbrž komunikačním prostředkem, do pomůcek nelze zařadit ani tlumočníka, který v komunikaci figuruje jako „*most*“ umožňující komunikaci mezi slyšícími a neslyšícími. Pomůcky jsou charakterizovány spíše věcnou formou, nikterak fyzickou.

Desátá otázka *Jak by ses měl/a zachovat při oslovování Neslyšícího?* Přednáška obsahovala také informace o tom, jak bychom měli oslovit Neslyšícího, co v takové situaci nedělat a co je mu nepříjemné. Přednášející hovořila o tom, že pokud chceme zaujmout pozornosti Neslyšícího, můžeme ho lehce poklepat po rameni či po stehně, naopak poklepání hlavy či zad je vnímáno spíše negativně. V případě uzavřené místnosti pak můžeme zablikat světlem nebo zadupat, čímž jim vibracemi dají na vědomí, že si žádají jeho pozornost. Takováto odpověď se v dotaznících často vyskytovala. V ojedinělých případech se zde vyskytla odpověď „*poklepat mu na rameno a použít znakový jazyk*“, což by v takové situaci bylo bezesporu ideální. Vedle toho zde byly ke spatření odpovědi typu „*napsala bych mu zprávu na mobil*“, což bylo také uznáno za správnou odpověď, neboť i to v přednášce zaznělo. Mezi chybnými odpověďmi se ale také vyskytovaly odpovědi „*hezky*“, „*slušně*“ či „*mile*“, což je samo o sobě správná odpověď, v kontextu pravidel chování v interakci s neslyšícími osobami však tyto odpovědi nemohly být postaveny na stejnou úroveň jako odpovědi předchozí. Počet správných a chybných odpovědí tak byl 52 ku 22 z celkového počtu.

Po součtu odpovědí se v druhém dotazníku vyskytovalo 63 správných a 11 chybných odpovědí.

V grafu 4.16 jsou k vidění celkové počty správných a chybných u jednotlivých otázek odpovědí z druhého dotazníku. Všechny otázky bylo možné vyhodnotit jako *správná* nebo *chybná*, jedinou výjimkou tak tvořila otázka č. 6., která byla zaměřená na

osobní zájem na výuce znakového jazyka, což v případě odpovědí získaných odpovědí *ano* či *ne* nelze vyhodnotit jako odpověď správnou či nikoli.

Obrázek 4.16: Počet správných a chybných odpovědí z dotazníku č. 2

V grafu 4.16 můžeme také spatřit, že kromě osmé otázky týkající se zvyků Neslyšících vždy správná odpověď převyšuje chybnou, ve všech případech je pak počet správných

odpovědí o více než polovinu vyšší než v případě chybných odpovědí.

V rámci druhého dotazníku měli žáci možnost mimo testovací otázky zhodnotit, na kolik se jim předložená přednáška líbila na stupnici od jedné do deseti. Nejnižším, avšak pouze ve dvou případech vybraným stupněm spokojenosti bylo číslo 4, dále se pak na stupnicích třikrát objevilo číslo 5. V ostatních případech pak figurovala pouze čísla 8, 9 a 10, přičemž nejvyšší možné číslo se na stupnicích objevilo nejvícekrát, přesně pak devětatřicetkrát.

V případě jednoho žáka byla stupnice ručně prodloužena a zaškrtnuto číslo 11, přičemž do celkového součtu bylo započítáno číslo nejbližší, které stupnice obsahuje. Provedeným průměrem všech zaškrtnutých stupňů na oné stupnici jsme získali průměr 9,0725, což vykazuje, že spokojenost s kvalitou výukového materiálu byla velmi dobrá.

Kromě míry spokojenosti mohli žáci rozhodnout, zda by bylo jejich přáním o vyšší počet podobných přednášek a výukových akcí. Nabízenými možnostmi tak byly pouze *ano* a *ne*, přičemž v celkovém počtu 74 žáků 69 z nich by vídalo podobné akce častěji.

I přesto, že na výsledky výzkumu následující informace nebudou mít žádný vliv, bylo by vhodné zde uvést komentáře, které žáci do dotazníků vepsali. Tyto komentáře byly samozřejmě nepovinné, nicméně mnoho žáků této možnosti využilo a jelikož komentáře obsahovali cenné informace o jejich pocitech a zároveň nám sloužily jako určitá zpětná vazba, rádi bychom nyní zmínili některé z nich:

- „*obdivuji ty tlumočnický, že je nebolí ruce*“
- „*dotazníky se mi moc líbily*“
- „*chtěl bych se naučit znakovou řeč*“
- „*děkuji žes k nám poslala to video, já už umím svoje jméno ve znakovém jazyce, moc se mi to líbilo*“
- „*je tlumočnick práce? Dělají neslyšící sporty? Přednáška se mi moc líbila*“
- „*Moc mě zajímá život Neslyšících, chtěla bych více takových přednášek, dou-*

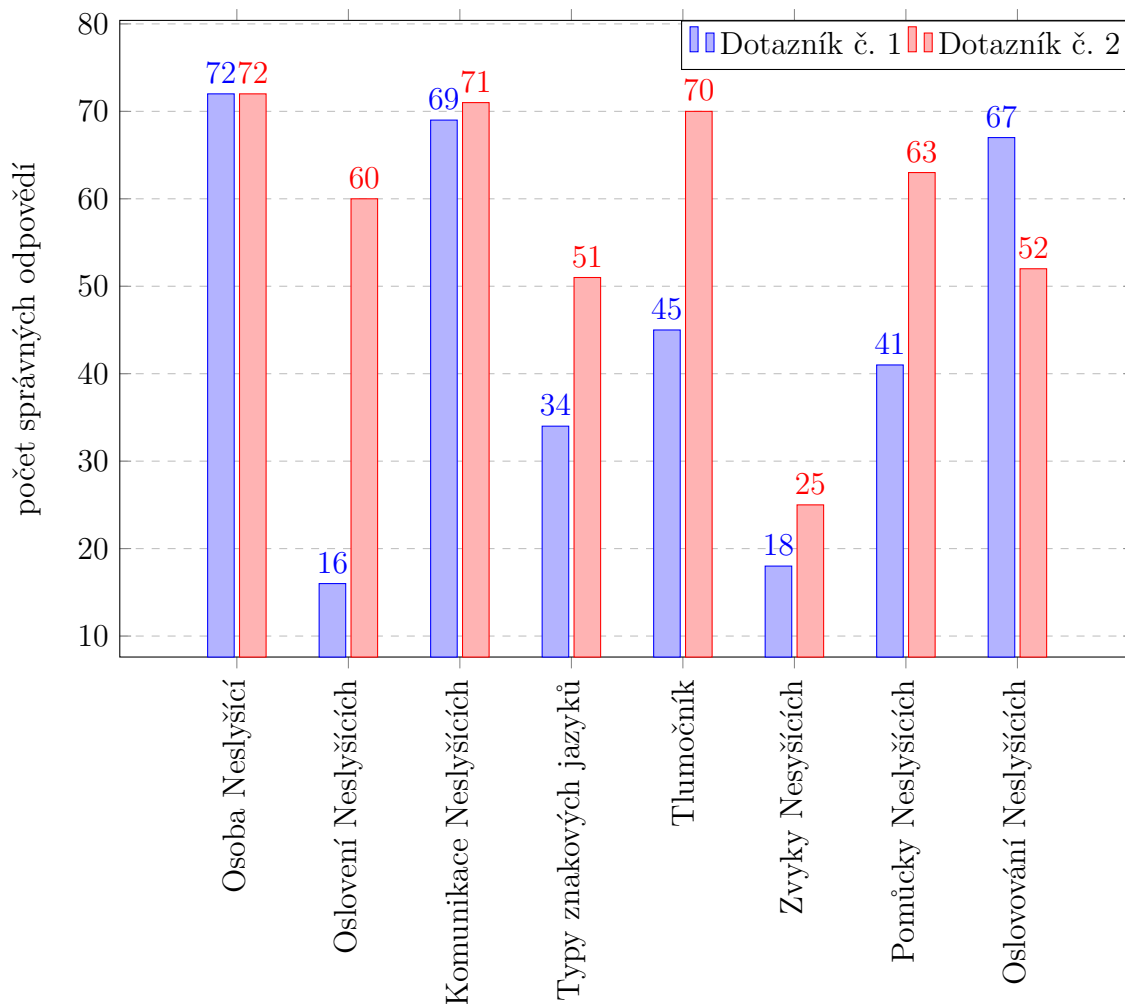
fám, že někdy přijedete.“

- *„Dozvěděla sem se hodně zajímavých věcí.“*
- *„Byly to dobré otázky, a jsi hustá, že děláš takovou těžkou práci.“*
- *„Moc ti přeji, abys už byla slyšící, abys už mohla slyšet vše okolo, třeba jak zpívají ptáčci.“*
- *„Dobrý den paní Michaelo, moc si vážím toho co děláte, přeji vám ať vám dobře skončí univerzita ať můžete pomáhat neslyšícím.“*
- *„Ahoj, přeji ti aby se ti dařilo v učení neslyšících. Lidi jako jsi ty obdivuju.“*
- *„Ahoj, já jsem Honza, obdivuju tě za to co studuješ. Já chci být dizajner aut. Moc děkuji za otázky.“*
- *„Moje prababička je hluchá.“*
- *„Jsem sama nedoslýchavá, je to nepříjemné. Každý den čistit naslouchadla a uši.“*
- *„Mám neslyšícího strejdu, takže pár věcí vím.“*
- *„Moje prateta z Polska je hluchá a moje babička se s ní dorozumívá znakovou řečí.“*
- *„Jsi super holka podle mě, já tu práci co děláš ty chci taky jednou dělat.“*
- *„Jsem ráda, že se teď dozvím něco víc o Neslyšících. Moje kamarádka mě asi před měsícem naučila prstovou abecedu ale moc si ji nepamatuju.“*
- *„Ahoj, chtěla bych se zeptat, jaké je se setkat s neslyšícím.“*
- *„Nejvíc mě zajímá, jestli se znakový jazyk používá v každém státě jiný.“*
- *„Je hezké, že se zajímáte o neslyšící.“*
- *„Dal bych 100 z 10.“*
- *„Přednáška se mi moc líbila.“*
- *„Chtěla bych tě vidět naživo.“*
- *„Přednáška byla úžasná. Pes byl úžasný. Znakový jazyk byl moc těžký.“*
- *„Doufám, že se uvidíme naživo. A brzy!“*

- „Moc ti děkuji že pomáháš neslyšícím, taky se tím chci zabývat po té krásné přednášce.“

4.3.3 Porovnání výsledků z dotazníků

Pro lepší prezentaci výsledků je zde přiložen závěrečný graf 4.17 představující počet správných odpovědí z prvního a následně pak druhého dotazníku, čímž můžeme porovnat, zda se povědomí žáků o Neslyšících, jejich jazyku a kultuře po přednášce zvýšil či nikoli. Jelikož znění otázek se v obou dotaznících nepatrně lišilo, jsou v grafu zapsaná témata, kterých se odpovědi týkají.

Obrázek 4.17: Počet správných odpovědí z dotazníku č. 1 a č. 2

Z grafu 4.17 je tak patrné, že povědomí žáků 4. a 5. tříd základní školy se u všech témat, respektive otázek, zvýšilo, v jednom případě pak až o 54 správných odpovědí. Počet správných odpovědí všech žáků z prvního dotazníku je 362, stejný součet správných odpovědí z druhého dotazníku je pak 464. Rozdíl ve správnosti je tedy 102 odpovědí, což by znamenalo, že průměrně by se každý žák v druhém dotazníku zlepšil o necelé 1,3 odpovědi.

Počty odpovědí z dotazníků nám také přinesly zajímavá data, jaký byl průměr odpovědí z obou dotazníků a jak se tento průměr změnil. Zatímco průměr správných odpovědí z prvního dotazníku celého výzkumného vzorku byl 4,8, průměr z druhého byl 7,0. Správnost se tak posunula o 2,2 směrem výše a znamená to tedy pozitivně vnímaný posun v kvantitě informací.

Můžeme tedy jednoznačně říci, že předkládání výukových materiálů žáků do základních škol má cenný důsledek, kterým by bylo možné komplexně zvyšovat povědomí o Neslyšících, jejich kultuře a jejich jazyku.

4.4 Shrnutí výsledků a doporučení pro praxi

Předchozí podkapitola ukázala výsledky jednotlivých otázek obou dotazníků. Tato podkapitola bude vyhrazena ke shrnutí výsledků komplexního výzkumného šetření této diplomové práce. Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jaké mají žáci 4. a 5. tříd základní školy povědomí o osobách se sluchovým postižením, konkrétně pak o osobách Neslyšících. Autorce se podařilo zjistit, že povědomí respondentů je na vcelku dobré úrovni. Prostřednictvím výzkumu se také podařilo porovnat znalosti žáků před přednáškou a těsně po ní, čímž vyplynulo, že výsledky žáků z druhého dotazníku jsou lepší než z dotazníku prvního.

Vedlejší výstupy této práce pak vychází z dílčích cílů, které byly na počátku stanoveny. Práce měla za cíl zjistit, na jaké úrovni je informovanost žáků celého výzkumného vzorku o postupu interakce s osobou se sluchovým postižením, do jaké míry vědí, jak s ní komunikovat a jak postupovat, pokud je požádá o pomoc či o radu. Data z prvního dotazníku, který se žáků ptal na otázku *Co bys udělal/a, když by*

tě neslyšící osoba požádala o pomoc? ukázala, že 67 žáků ze 74 by se s osobou se sluchovým postižením pokusilo domluvit, 7 by oslovilo někoho jiného, který by neslyšící osobě pomohl namísto ní. Nikdo z žáků nezvolil možnost *nebudu si ho všímat*. Jak již bylo výše obhájeno, tato data jsou očekávaným výstupem, neboť všeobecně rodiče dětí mají zájem na tom, aby jejich potomci byly ke svému okolí vstřícní a v případě potřeby nabídli patřičnou pomoc. Druhý dotazník obsahoval podobnou otázku, která již však vyžadovala více aktivity žáků a svým obsahem navazovala na výukový materiál, který byl žákům poskytnut. Na otázku *Jak by ses měl/a zachovat při oslovování Neslyšícího?* dokázalo 52 žáků odpovědět správně, tedy dokázali popsat postup při započetí konverzace s Neslyšícím poklepnutím ramene, nohy, mnozí do své odpovědi začlenili i to, co by se dělat nemělo. I přesto, že počet správných odpovědí z druhého dotazníku je nepatrně nižší, nesnižuje to kvalitu výsledku, který jsme získali. První otázka se ptala spíše na všeobecný postoj k pomoci osobám se sluchovým postižením. Z její odpovědi jsme zjistili, že jsou žáci otevření interakci s jinými osobami a mají kvalitní informace z okolí, ve kterém vyrůstají. Druhá otázka se pak zaměřila na konkrétní situaci a postup oslovení Neslyšícího. Takové informace se k žákům mnohdy nemají šanci dostat, proto vidíme jako velmi příznivé, že na tuto otázku bylo takové množství správných odpovědí, k nimž bylo možné se dostat právě přes předložené video.

Dalším cílem práce bylo zjistit, jak velká spokojenost s kvalitou poskytnutých informací. Ta, jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, byla vyhodnocena průměrem ze všech získaných zaškrtnutých čísel na stupnicích. Průměr se tak pohybuje lehce za číslem devět z celkových deseti, což lze považovat za veliký úspěch. Spolu s dotazem, zda by si přáli více takových přednášek, což bylo také jedním z cílů práce, kdy zájem projevovalo 69 žáků, by to mohlo znamenat velkou naději do budoucna, neboť žáci vykazují velký zájem o problematiku Neslyšících a jsou otevření novým informacím týkajících se tohoto tématu.

Na začátku empirické části byly na základě hlavních a dílčích cílů stanoveny také čtyři výzkumné otázky. I na ně jsme v průběhu empirické části dokázali odpovědět. V této části si shrneme, jaká data jsme získali.

1. *Jaký kvantitativní rozdíl ve správnosti odpovědí je patrný z výsledků prvního a druhého dotazníku?*

Na tuto otázku jsme si částečně odpověděli již v úvodu této kapitoly. Kromě toho, že počet správných odpovědí se v druhém dotazníku u většiny otázek podstatně zvýšil, ze získaných dat jsme také dokázali sečíst celkový počet správných odpovědí z obou dotazníků a z nich udělat následnou komparaci. Počet správných odpovědí z prvního a druhého dotazníku se liší o 102, což ve skutečnosti znamená, že vědomosti každého žáka se po výukové akci zvýšily, a každý žák tak měl v druhém dotazníku o 1,3 správných odpovědi více. To by pak znamenalo, že čím více by žáci absolvovali přednášek tohoto typu, tím více by se zvyšovala úroveň jejich vědomostí, a to by mělo být cílem vzdělávacího systému. Žáci by po vyšším počtu přednášek mohli nejen disponovat více znalostmi, ale také by měli větší povědomí o problematice osob se sluchovým postižením, více žáků by vědělo, jak s nimi komunikovat a pro tyto osoby by to znamenalo snadnější dorozumění se společnostmi, čímž by se zvýšila kvalita jejich života.

2. *Jaký je rozdíl v počtu správných odpovědí týkající se znakového jazyka?*

Otázek zaměřených na povědomí o znakovém jazyce bylo v dotaznících více. Pro porovnání jsme však vybrali ty, které byly v obou dotaznících totožné a nebyly založené na osobních zkušenostech či zájmu o výuku znakového jazyka. Ptali jsme se žáků na to, zda si myslí, že znakový jazyk je ve všech státech jiný či stejný. Z prvního dotazníku vyšlo najevo, že 34 žáků správně zvolilo odpověď jiný. Druhý dotazník pak formálně transformoval otázku tak, že na ni byli nuceni odpovědět slovně a napsat *jiný než český znakový jazyk*. Výslední graf č. 14 ukázal, že z prvotních 34 správných odpovědí se ve druhém dotazníku stalo 51, čímž se počet zvýšil o sedmáct správných odpovědí. Můžeme tak konstatovat, že minimálně u sedmnácti žáků se podařilo změnit jejich informovanost ohledně znakového jazyka a pomocí přednášky jim poskytnout správné informace.

3. *Jaká část výzkumného vzorku má zkušenosti s neslyšícími osobami?*

Předpokladem bylo, že žáci této věkové skupiny, navíc zohledněno z toho hlediska, že škola se nachází v malém městě, které nenabízí žádné výrazné seskupování osob se sluchovým postižením (v rámci škol, poraden, služeb pro tyto osoby), nebudou mít velké zkušenosti s neslyšícími osobami. Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, výsledky této otázky by byly bezesporu kvalitnější, kdyby se do původní otázky *Setkal/a jsi se někdy s někým neslyšícím?* vložilo konkrétnější slovo osobně. I tak jsme však získali data, která byla přibližně v mezích očekávání autorky. S odkazem na graf č. 4 znázorňující četnost jednotlivých odpovědí na tuto otázku připojujeme si stručné výsledky. Z celkového počtu 74 žáků se s osobou neslyšící setkala 22 žáků. Zbylí žáci si pak rozdělili odpovědi *ne* a *nepamatuju si* 40 ku 12. Pokud by tuto otázku žáci dostali nyní, po proběhlé přednášce, mohlo by všech 74 žáků směle zaškrtnout odpověď *ano*. Zvýšili bychom počet kladných odpovědí o 52 hlasů. To by znamenalo, že by se nám opět podařilo zvýšit obecné povědomí o osobách neslyšících, a mohli bychom tak doufat v to, že toto setkání (i přestože bylo v online prostředí) bylo pro žáky impulsem pro další rozvoj znalostí o této problematice.

4. *Jaká část žáků jeví zájem naučit se znakový jazyk?*

Pro samotné Neslyšící je znakový jazyk jedním z hlavních prvků, které propojují celou komunitu Neslyšících. Znakový jazyk je jejich mateřským jazykem a na jeho užívání jsou patřičně hrdí. Používání znakového jazyka je pro ně ale také znamená, že komunikace s většinovou společností, tedy se slyšícími, bude o to složitější. Z tohoto důvodu byla minulá desetiletí ve znamení oralismu a snaze co největšímu možnému připodobnění slyšícím osobám tak, aby se mohli pohodlně dorozumívat. Nynější doba má však opačné priority a jejím cíle je co nejvíce slyšících osob naučit znakový jazyk, aby se tak oni mohli snáze dorozumět s Neslyšícími, pro které je český jazyk mnohdy velmi náročné se naučit. V případě, že by žáci měli dostatečný zájem naučit se znakový jazyk, nebo alespoň několik důležitých znaků potřebných pro oslovení těchto osob, znamenalo by to naději ve vyšší počet slyšících osob, kteří ovládají základy znakového

jazyka. To by mělo dopad na lepší komunikaci pro osoby jejichž mateřským jazykem je znakový jazyk. To, že by vyšší procento obyvatel disponovalo těmito znalostmi, by se mohlo odrazit ve všeobecném vnímání komunity Neslyšících a vstřícnějšímu zohledňování jejich potřeb a priorit. Neznamenaloby to pouze to, že bylo více osob přístupných komunikaci ve znakovém jazyce, ale na vyšší úrovni také třeba to, že by bylo více informací zprostředkováno také ve znakovém jazyce, více komentovaných prohlídek v tomto jazyce, více tlumočnicků na více místech (úřadech, divadlech, školách).

V našem dotazníku se výuky znakového jazyka týkala otázka č. 6. Výsledné součty odpovědí nám ukázaly, že více než tři čtvrtiny žáků by mělo zájem se znakové jazyk naučit – celkem 62 žáků z 74. Tato data by tedy mohla být platná pro výše uvedenou myšlenku, která komentovala důsledek vysokého zájmu o výuku znakového jazyka.

Doporučení a návrhy pro praxi budou v těsné návaznosti na výsledky, kterých jsme dosáhli. Ty nám ukázaly, že výukový materiál, který byl žákům předložen měl velký vliv na míru jejich informovanosti o Neslyšících a jejich komunikaci. Z toho předpokládejme, že více podobných materiálů by dále zvyšovalo všeobecné povědomí nejen žáků, ale i širší společnosti. Proto by bylo nejen vhodné, ale také žádoucí, aby těchto akcí bylo organizováno více, čímž by se dosáhlo požadovaných výsledků – tedy kvalitativní zvýšení vědomostí o problematice sluchového postižení, o Neslyšících.

Je velká škoda, že žáci neměli možnost se s Neslyšící a tlumočnicí setkat osobně, čehož i oni sami ve svých komentářích litovali. Pro vyšší kvalitu takových materiálů, které budou do budoucna vznikat, bychom tedy doporučovali také osobní návštěvu jednotlivých škol, aby žáci mohli osoby Neslyšící spatřit z bezprostřední blízkosti a mohli tak načerpat více informací, a přednášku tak mohli lépe prožít. Osobní interakce by také vyžadovala aktivnější přístup žáků, což by zaručovalo kvalitnější příjem a zapamatování si nabízených informací.

Závěr

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, na jaké úrovni je povědomí žáků 1. stupně základní školy o komunitě Neslyšících. Vedle toho bylo naší snahou poskytnout žákům studijní materiál na toto téma, díky kterému bychom následně mohli komparovat, zda vědomosti žáků před tímto poskytnutým materiálem byly nižší, respektive zda se podařilo pomocí přednášky zvýšit informovanost o Neslyšících a jejich komunitě, kultuře, jazyku. K výzkumu bylo kromě přednášky využito dvou dotazníků, ze kterých jsme následně čerpali všechna data potřebná ke stanovení závěrů. Dílčími cíli bylo zjistit, do jaké míry žáci vědí o správném postupu oslovování a následné interakce s osobou neslyšící, jakou pocítovali spokojenost s předloženým studijním materiálem a zda by bylo jejich přáním, aby se podobných akcí konalo více. Autorka také stanovila čtyři výzkumné otázky, jejichž odpovědi byly také součástí cílů výzkumného šetření.

Z výsledků patrných v podkapitolách 4.3 a 4.4 jsme zjistili, že úroveň vědomostí týkajících se komunity Neslyšících byla po absolvování prvního dotazníků spíše průměrná, nicméně i tak autorku překvapilo množství správných odpovědí. Co je nicméně podstatnější je, že po absolvování výukového materiálu se tato úroveň téměř ve všech oblastech výrazně zvýšila, mnohdy až jednou tolik. Dosáhli jsme tak velkého úspěchu, neboť jsme dokázali, že pokud budou žáci mít vyšší přínos informací tohoto typu – tedy prostřednictvím přednášky – budou disponovat větším množstvím těchto informací. Těmito daty jsme tedy dokázali splnit v prvopočátku stanovený hlavní cíl.

Získali jsme však odpovědi i na cíle dílčí. Zjistili jsme, že drtivá většina žáků by byla ochotná v případě potřeby pomoci či poradit osobě neslyšící. Z druhého dotazníku jsme následně zjistili, že téměř tři čtvrtiny těchto žáků dokázali konkrétně popsat základní pravidla pro oslovování neslyšících. Ve skutečnosti to tedy znamená, že žáci jsou nejen otevřeni komunikaci s neslyšícími osobami, ale po absolvované přednášce také vědí, jak s nimi navázat kontakt. Zároveň jsme také došli k závěrům, že většina účastníků se žáků by měla zájem o takovéto přednášky v jejich škole, čímž velice

napomohli našemu cíli zvyšovat povědomí společnosti o komunitě Neslyšících. Snáze totiž předáme moudra těm, kteří o ně mají zájem. Celkově nám tato data zkvalitňuje také fakt, že spokojenost s přednáškou byla v celkovém součtu na velmi vysoké úrovni.

V rámci empirické části jsme si též dokázali zodpovědět výzkumné otázky. Kvalitativní rozdíl ve správnosti odpovědí byl 102, což ve skutečnosti znamená, že průměrně každý žák měl v druhém dotazníku o 1,3 správných odpovědí více. Zvýšili jsme tedy pomocí poskytnutého materiálu celkovou správnost odpovědí. Počet se také zvýšil v případě správnost na otázku týkající se znakového jazyka. Zjištěním výzkumného šetření také bylo, že pouze malá část měla příležitost se osobně s osobou neslyšící setkat. Mohli bychom tedy říci, že z původních 22 žáků, kteří se s osobou neslyšící dříve setkala, se počet zvýšil na maximální číslo, tedy 74, neboť všichni žáci by v případě stejné otázky odpovědělo kladně. Posledním, a velmi úsměvným, zjištěním bylo, že téměř většina žáků má zájem se naučit znakového jazyka. Setkali jsme se tedy s velkým nadšením z přijímání nových informací o komunitě Neslyšících.

Tato diplomová práce by tak mohla sloužit jako výchozí bod pro organizování různých přednáškových akcí, které mají za cíl zvyšovat povědomí žáků, popřípadě dětí obecně, o komunitě Neslyšících. Mohla by být motivací pro to, aby se postupným informováním společnosti o tomto tématu obyvatelé více přiblížili komunitě Neslyšících a byly tak připraveni na případnou interakci s nimi. Tím, že by lidé věděli, jak s takovou osobou komunikovat a jak se s ní sblížit, by se snáze dosáhlo zkvalitnění života Neslyšících.

Seznam použité literatury

Kurzy znakového jazyka na míru – aldea, vzdělávací agentura. [online]. [cit. 2020-10-21]. Dostupné z: www.aldea.cz/znakovy-jazyk/kurzy-znakoveho-jazyka-na-miru.

Kurzy znakového jazyka na míru – aldea, vzdělávací agentura. [online]. [cit. 2020-10-29]. Dostupné z: www.aldea.cz/znakovy-jazyk/kurzy-znakoveho-jazyka-na-miru.

Soubor p.s.i. [online]. [cit. 2020-09-29]. Dostupné z: www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=txt&id=507.

Asnep.cz – asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel – stanovy. [online]. [cit. 2020-08-26]. Dostupné z: www.asnep.cz/stanovy.

Awi film. [online]. [cit. 2020-09-29]. Dostupné z: www.filmdat.cz/sdruzeni.php?detail=13.

Stanovy – Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. [online]. [cit. 2020-08-26]. Dostupné z: www.cktzj.com/o-komore/stanovy.

O svazu | Český svaz neslyšících sportovců. [online]. [cit. 2020-08-26]. Dostupné z: csns-sport.cz/o-svazu.

Česká unie neslyšících, z.ú. [online]. [cit. 2020-08-26]. Dostupné z: www.cun.cz/cs.

Česká unie neslyšících – kurz českého znakového jazyka – rekvalifikační. [online]. [cit. 2020-10-21]. Dostupné z: www.cun.cz/cs/kurzy/kurzy-ceskeho-znakoveho-jazyka/#kurzrekva.

Jaké služby nabízí centrum pro dětský sluch tamtam? - idětskýsluch.cz. [online]. [cit. 2020-10-21]. Dostupné z: www.idetskysluch.cz/sluzby/jake-sluzby-nabizi-centrum-pro-detsky-sluch-tamtam.

Gong. [online]. [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: www.asnep.cz/casopis-gong.

idětskýsluch.cz. [online]. [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: www.idetskysluch.cz.

- Výchovná dramatika pro neslyšící. [online]. [cit. 2020-09-29]. Dostupné z: is.jamu.cz/obory/61.
- Klíč ke vzdělání – poznáváme svět neslyšících hrou. [online]. [cit. 2020-10-28]. Dostupné z: www.klickevzdelani.cz/Portals/0/Dokumenty/Tamtam_ZS_popis_programu_Poznavame_svet_neslysicich_hrou.pdf.
- Kochlear – web se sluchovým postižením. [online]. [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: www.kochlear.cz.
- Kurzy znakového jazyka. [online]. [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: www.ruce.cz/znakovy-jazyk/kurzy.
- Pevnost – České centrum znakového jazyka, z. ú. – o nás. [online]. [cit. 2020-08-26]. Dostupné z: www.pevnost.com/cz/o-nas-29.
- Pevnost – České centrum znakového jazyka, z. ú. – metodika výuky. [online]. [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: www.pevnost.com/cz/kurzy-znakoveho-jazyka-36/metodika-vyuky-50.
- Pevnost – České centrum znakového jazyka, z. ú. – skupinové kurzy. [online]. [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: www.pevnost.com/cz/kurzy-znakoveho-jazyka-36/skupinove-kurzy-54.
- Informační portál o světě neslyšících. [online]. [cit. 2020-08-26]. Dostupné z: www.ruce.cz.
- Seznam organizací. [online]. [cit. 2020-09-29]. Dostupné z: ruce.cz/clanky/94-seznam-organizaci.
- Svaz neslyšících a nedoslýchavých. [online]. [cit. 2020-08-26]. Dostupné z: www.snn-cr-vysocina.cz.
- Kultura – sociologická encyklopedie. [online]. [cit. 2020-08-26]. Dostupné z: encyklopedie.soc.cas.cz/w/Kultura.
- Umění – sociologická encyklopedie. [online]. [cit. 2020-09-26]. Dostupné z: encyklopedie.soc.cas.cz/w/Umění.

- Tamtam – dětský sluch. [online]. [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: www.tamtam.cz/co-delame/informacni-a-vzdelavaci-sluzby.
- Tamtam – neslyšící slyšícím. [online]. [cit. 2020-10-28]. Dostupné z: www.tamtam.cz/co-delame/akce-pro-verejnost/aktualni-akce/neslysici-slysicim.
- Televizní klub neslyšících. [online]. [cit. 2020-09-29]. Dostupné z: www.tond.cz/slovník/televizni-klub-neslysicich.
- Zprávy v českém znakovém jazyce. [online]. [cit. 2020-09-29]. Dostupné z: www.tichezpravy.cz/20-vyroci-zprav-v-ceskem-znakovem-jazyce.
- Tichý svět. [online]. [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: www.tichy Svet.cz.
- Tichý svět – o nás. [online]. [cit. 2020-10-21]. Dostupné z: www.tichy Svet.cz/o-nas.
- Tichý svět – připravujeme. [online]. [cit. 2020-10-21]. Dostupné z: www.tichy Svet.cz/pripravujeme.
- Tichý svět – znakujte s námi. [online]. [cit. 2020-10-28]. Dostupné z: www.tichy Svet.cz/projekty/znakujte-s-nami.
- Trojrozměr, brněnské centrum českého znakového jazyka, o.s. – hlavní strana. [online]. [cit. 2020-10-21]. Dostupné z: www.trojrozmer.cz/?kategorie=hlavni-strana.
- Přednášky pro veřejnost | Ústav jazyků a komunikace neslyšících. [online]. [cit. 2020-10-28]. Dostupné z: ujkn.ff.cuni.cz/cs/aktivity/prednasky-pro-verejnost.
- Unie. [online]. [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: www.facebook.com/casopisUnie.
- Zákon č. 384/2008 sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. [online]. [cit. 2020-09-28]. Dostupné z: www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-384.
- Zákon č. 561/2004 sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. [online]. [cit. 2020-09-29]. Dostupné z: www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561.
- Kurzy Čzj i vzdělávací kurzy – znakovárna. [online]. [cit. 2020-10-21]. Dostupné z: www.znakovarna.cz/kurz-znakovy-jazyk-vzdelavaci-kurz.

- Czechency – nový encyklopedický slovník češtiny. [online]. [cit. 2020-09-29]. Dostupné z: www.czechency.cz.
- Suki – spolek uživatelů kochleárního implantátu. [online]. [cit. 2020-09-29]. Dostupné z: www.suki.cz.
- BARTOŇOVÁ, M. a VÍTKOVÁ, M. (2007). *Strategie ve vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami: texty k distančnímu vzdělávání*. Paido, Brno. ISBN 978-80-7315-158-4.
- HORÁKOVÁ, R. (2011). *Surdopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Paido, Brno. ISBN 978-80-7315-225-3.
- HOUDKOVÁ, Z. (2005). *Sluchové postižení u dětí – komplexní péče*. Triton, Praha. ISBN 80-725-4623-6.
- HRONOVÁ, A. a HUDÁKOVÁ, A. (2005). *Ve světě sluchového postižení*. Federace rodičů a přátel sluchově postižených, Praha. ISBN 80-86792-27-7.
- INFO-ZPRAVODAJ (2019). Centrum pro dětský sluch tamtam, o. p. s. [online]. [cit. 2020-10-31]. Dostupné z: dl1.cuni.cz/pluginfile.php/666692/mod_resource/content/1/Tamtam_INFO_05_2019.pdf.
- JABŮREK, J. (1998). *Bilingvální vzdělávání neslyšících*. Septima, Praha. ISBN 80-721-6052-4.
- JUNGWIRTHOVÁ, I. (2015). *Dítě se sluchovým postižením v MŠ a ZŠ*. Portál, Praha. ISBN 978-80-262-0944-7.
- JURČIKOVÁ, N. (2018). *Informovanost veřejnosti o problematice sluchového postižení*. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Praha. Diplomová práce.
- KOSINOVÁ, B. (2008). *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina – kultura neslyšících*. Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, Praha, 2., opr. vyd edition. ISBN 978-80-87153-94-9.
- LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Grada, Praha. ISBN 80-247-1284-9.

- MACUROVÁ, A. (2001). Jazyk a hluchota. *Slovo a slovesnost*, **62**(2), 92–104. ISSN 2571-0885.
- MUKNŠNÁBLOVÁ, M. (2014). *Péče o dítě s postižením sluchu*. Grada, Praha. ISBN 978-80-247-5034-7.
- NOVOTNÁ, P. (2011). *Proces získávání výtvarných zkušeností u neslyšících výtvarných tvůrců*. Masarykova univerzita, Brno. Disertační práce.
- NOVÁKOVÁ, R. (2019). Kultura českých neslyšících. [přednáška]. 9. 10. 2019.
- POTMĚŠIL, M. (2003). *Čtení k surdopedii*. Univerzita Palackého, Olomouc. ISBN 80-244-0766-3.
- POTMĚŠIL, M. (2007). *Sluchové postižení a sebereflexe*. Sluchové postižení a sebereflexe, Praha. ISBN 978-80-262-0084-0.
- PRAŽSKÁ, T. (2010). *Umění neslyšících: Možnosti využití arteterapeutických prvků při práci se sluchově postiženými*. Univerzita Karlova, Praha. Bakalářská práce.
- PROCHÁZKOVÁ, V. a VYSUČEK, P. (2007). *Jak komunikovat s neslyšícím klientem?* Vzdělávací institut ochrany dětí, Praha. ISBN 978-80-86991-18-4.
- PRŮCHA, J. (2011). *Multikulturní výchova: Příručka (nejen) pro učitele*. Triton, Praha. ISBN 978-80-7387-502-2.
- PÁNEK, P. (2009). *Dějiny sportu českých neslyšících*. Univerzita Karlova, Praha. Bakalářská práce.
- REDLICH, K. (2008). *CODA – slyšící děti neslyšících rodičů*. Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, Praha. ISBN 978-80-87153-02-4.
- SEYDLOVÁ, M. (2019). *Informovanost veřejnosti v České republice o sluchovém postižení*. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Praha. Bakalářská práce.
- SLOWÍK, J. (2007). *Speciální pedagogika*. Grada, Praha. ISBN 978-80-247-1733-3.

- STRNADOVÁ, V. (2009). Desatero komunikace s osobami se sluchovým postižením. [online]. [cit. 2020-09-29]. Dostupné z: www.cun.cz/cs/blog/2016/07/18/desatero-komunikace-s-osobami-se-sluchovym-postizenim.
- SVATOŠOVÁ, M. (2009). *Kultura neslyšících*. Univerzita Karlova, Praha. Bakalářská práce.
- VANĚČKOVÁ, V. (1996). *Příprava na čtení sluchově postižených dětí v předškolním věku: metodická příručka pro učitele*. Septima, Praha. ISBN 80-858-0182-5.
- VÁGNEROVÁ, M. (1999). *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Portál, Praha. ISBN 80-717-8678-0.
- ČASOPIS UNIE (2021). Umění a neslyšící. *Unie*, (25), 5–6. [cit. 2021-06-20]. Dostupné z: www.issue.com/casopisunie/docs/unie_5-6-2021/s/12296426.
- ŠEDIVÁ, Z. (2006). *Psychologie sluchově postižených ve školní praxi*. Septima, Praha. ISBN 80-7216-232-2.
- ŠTEFKOVÁ, L. a ZBOŘILOVÁ, R. (2018). *Spolupráce slyšících a neslyšících pedagogů ve výuce češtiny neslyšících žáků. Metodická podpora pro učitele*. Národní ústav pro vzdělávání. ISBN 978-80-7481-207-1. [online]. [cit. 2020-09-29]. Dostupné z: www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561.

Seznam obrázků

1.1	Kochleární implantát ²	21
2.1	Členství v komunitě Neslyšících ³	28
2.2	Logo AWI Film ⁴	37
2.3	Obraz autorky Jaroslavy Struhařové	39
2.4	Obraz autora Antonína Kovaříka	39
2.5	Obraz autorky Zuzany Dluhošové	40
4.1	Úvodní slovo autorky	56
4.2	Část výukového materiálu	56
4.3	Pohlaví respondentů	58
4.4	Počet žáků ve třídách	58
4.5	Víš, kdo je to neslyšící?	59
4.6	Setkal/a jsi se někdy s osobou neslyšící?	60
4.7	Myslíš si, že označení hluchý nebo hluchoněmí je správné?	60
4.8	Neslyšící komunikují	62
4.9	Se znakovým jazykem jsem se	62
4.10	Znakový jazyk používají v každém státě	63
4.11	Neslyšící využívají služeb tlumočníka	64
4.12	Znáš nějaké typické zvyky Neslyšících?	64
4.13	Používají Neslyšící nějaké pomůcky?	65
4.14	Co bys udělal/a, když by tě neslyšící osoba požádala o pomoc?	66
4.15	Počet správných a chybných odpovědí z dotazníku č. 1	67

4.16 Počet správných a chybných odpovědí z dotazníku č. 2	72
4.17 Počet správných odpovědí z dotazníku č. 1 a č. 2	75
A.1 Dotazník č. 1, první strana	91
A.2 Dotazník č. 1, druhá strana	92
A.3 Dotazník č. 2, první strana	93
A.4 Dotazník č. 2, druhá strana	94

A. Přílohy

A.1 Dotazník č. 1

DOTAZNÍK Č.1

Ahoj, jmenuji se Michaela Kaprasová a studuji Speciální pedagogiku na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Chtěla bych Tě poprosit o zodpovězení následujících otázek týkající se Neslyšících. Mohu Tě ujistit, že tvé odpovědi budou anonymní. Prosím odpovídej pravdivě a pracuj samostatně.

Jsem: CHLAPEC x DÍVKA

Třída: .....

1. **Víš, kdo je to neslyšící?**
  - a. Ano
  - b. Ne

2. **Setkal/a jsi se někdy s někým neslyšícím?**
  - a. Ano
  - b. Ne
  - c. Nepamatuju si to

3. **Myslíš si, že označení *hluchý* nebo *hluchoněmý* je správné?**
  - a. Ano
  - b. Ne
  - c. Nevím

4. **Neslyšící komunikují (můžeš vybrat více možností):**
  - a. Psaným projevem
  - b. Znakovým jazykem
  - c. Mluvením
  - d. Braillovým písmem
  - e. Odezíráním (čtení ze rtů)
  - f. Prstovou abecedou
  - g. Pantomimou
  - h. Kreslením
  - i. Nekomunikují

Obrázek A.1: Dotazník č. 1, první strana

- 5. Se znakovým jazykem jsem se:**
- a. Už setkal/a
  - b. Nikdy nesetkal/a, ale slyšel/a o něm
  - c. Nesetkal/a, nevím, co to je
- 6. Znakový jazyk používají v každém státě:**
- a. Stejný
  - b. Jiný
  - c. Znakový jazyk existuje pouze v ČR
- 7. Neslyšící využívají služeb tlumočnicka:**
- a. K dorozumívání se se slyšícími osobami
  - b. Když si chtějí povídat ve znakovém jazyce
  - c. Nevyužívají ho
- 8. Znáš nějaké typické zvyky Neslyšících?**
- a. Ano
  - b. Ne
- 9. Používají Neslyšící nějaké pomůcky?**
- a. Ano
  - b. Ne
  - c. Nevím
- 10. Co bys udělal/a, když by tě neslyšící osoba požádala o pomoc?**
- a. Nebudu si ho všimnout
  - b. Řeknu někomu jinému, aby mu pomohl
  - c. Pokusím se s ním domluvit

Děkuji Ti za vyplnění dotazníku, moc jsi mi pomohl/a. Chtěl/a bys mi něco napsat? Tady můžeš ☺:

.....
.....
.....

Obrázek A.2: Dotazník č. 1, druhá strana

A.2 Dotazník č. 2

DOTAZNÍK Č.2

Ahoj, pamatuješ si na 1. dotazník, který jsi před časem vyplňoval/a? Nyní mám pro tebe další, který ověří tvé nově nabyté informace z přednášky. Chtěla bych tě poprosit o zodpovězení následujících otázek. Mohu Tě ujistit, že tvé odpovědi budou anonymní. Prosím odpovídej pravdivě a pracuj samostatně.

Jsem: CHLAPEC x DÍVKA

Třída: .....

Dokázal/a bys napsat:

1. **Kdo je to *neslyšící*?**
2. **Jaké oslovení Neslyšících je dnes urážlivé?**
3. **Jak mohou Neslyšící komunikovat?**
4. **Co je to *znakový jazyk*?**
5. **Znáš jiný než *český znakový jazyk*?**
6. **Chtěl/a by ses ze *znakového jazyka* naučit více?**

Obrázek A.3: Dotazník č. 2, první strana

7. Proč Neslyšící využívají tlumočnicka?

8. Napiš typický zvyk Neslyšících:

9. Znáš nějaké pomůcky, které Neslyšící využívají?

10. Jak by ses měl/a zachovat při oslovování Neslyšícího?

Líbila se ti přednáška? Ohodnot' ji na stupnici od 1 do 10 (10 znamená *líbila se mi*)

Zakroužkuj: 1 — 2 — 3 — 4 — 5 — 6 — 7 — 8 — 9 — 10

Chtěl/a bys ve škole více takových přednášek? Zakroužkuj: ANO x NE

Děkuji Ti za vyplnění dotazníku, velice jsi mi pomohl/a. Chtěl/a bys mi ještě něco napsat? Zde máš možnost ☺:

.....
.....
.....

Obrázek A.4: Dotazník č. 2, druhá strana